

International
Labour
Office
Geneva

Juni 2010
NACRT

Konceptualni i metodološki vodič za dijagnostičku analizu zapošljavanja

Per Ronnås

Sadržaj

Opća razmatranja	4
Definiranje inkluzivnog i produktivnog zapošljavanja	4
Konceptualni okvir	5
Baza ljudskih resursa/potencijala	7
Prilike za i povrat u produktivno zapošljavanje ljudskih potencijala kroz zapošljavanje	8
Pitanje održivosti	11
Neka dodatna razmatranja	12
Od koncepta do metodologije.....	12
Uzimanje dijagnostičkog pristupa rasta kao početne tačke... ..	13
Od dijagnostike rasta do metodologije dijagnostike zapošljavanja.....	15
Metodologija dijagnostičke analize zapošljavanja	17
Faza I: Razvoj i dinamika zapošljavanja	17
Faza II: Strukturirana dijagnostika	19
Postavljanje ciljeva zapošljavanja	23
Dalja specijalizirana analiza, formulacija politike i podrška u implementaciji politike	23
Implementiranje dijagnostičke analize zapošljavanja	25
Model implementacije A	25
Model implementacije B	26

Opća razmatranja

Općenito posmatrano, *cilj dijagnostičke analize za inkluzivni ekonomski rast sa što većim brojem radnih mjesta*, dalje u tekstu označene kao *dijagnostika zapošljavanja*, je da se shvati priroda manjkavosti produktivnog zapošljavanja i identificiraju prepreke i prilike za unapređivanje inkluzivnog ekonomskog razvoja sa što većim brojem radnih mjesta, s namjerom stvaranja solidne baze znanja za efektivne politike, institucionalne reforme i druge intervencije koje za cilj imaju smanjenje manjkavosti produktivnog zapošljavanja.

Dijagnostika zapošljavanja nije lijek za sve. Ona nije univerzalni alat; ona ne čini nepotrebnim postojeće analitičke instrumente, već ih dopunjava. Najvažnija uloga dijagnostike zapošljavanja je da bude instrument širokog ispitivanja i razumijevanja „pejzaža zapošljavanja i ekonomskog razvoja” specifičnog za jednu zemlju, jer prvo treba postaviti dijagnozu gdje leže glavne prepreke unapređivanju povećanja inkluzivnog razvoja sa što većim brojem radnih mjesta. Njena glavna uloga je da pomogne identificirati kojim pitanjima se treba pozabaviti da bi se unaprijedilo produktivno zapošljavanje, i da se postignu utvrđeni ciljevi zapošljavanja putem dobro strukturiranog procesa dedukcije i eliminacije. Vezana za to je i važna uloga instrumenta za sužavanje fokusa kasnije dubinske analize. Ako napravimo paralelu sa patologijom, u kojoj svaki pojam ima svoje porijeklo, a ona je instrument za ljekara opće prakse u postavljanju dijagnoze prije upućivanja pacijenta na specijalističku analizu i brigu, dijagnostika zapošljavanja ima veoma jasnu ulogu. Ona prethodi i čini osnov, te treba biti dopunjena analizom koja gleda unaprijed, i razvojnim politikama¹ koje imaju za cilj usmjeravati strukturalne promjene na putu inkluzivnog i održivog razvoja sa što većim brojem radnih mjesta.

Definiranje inkluzivnog i produktivnog zapošljavanja

Govoreći u brojkama, manjkavost produktivnog zapošljavanja u određenom vremenskom trenutku se može kvantificirati i definirati kao *zbir nezaposlenih i zaposlenih koji su siromašni*.² Postizanje punog i produktivnog zapošljavanja, što je jedan od Milenijumskih razvojnih ciljeva, iziskuje eliminaciju ovog nedostatka. Zaposleni koji su siromašni mogu se dalje kategorizirati prema neposrednim uzrocima i izrazima neadekvatnog povrata investiranja u rad:³

¹ Koje će vjerovatno zahtijevati stratešku kombinaciju obrazovnih, socijalnih, industrijskih i drugih politika.

² Zaposleni koji su siromašni se definiraju kao zaposlena lica koja žive u domaćinstvu za čije članove se procjenjuje da se nalaze ispod definiranog praga siromaštva na nivou zemlje. Može se argumentirati da pojam nezaposleni takođe treba obuhvatiti i lica koja su se povukla iz statusa radne snage jer ne traže aktivno prilike za zapošljavanje zato što vjeruju da bi to traganje bilo uzaludno.

³ Vidi S.R. Osmani u ‘Exploring the Employment Nexus: The Analytics of Pro-Poor Growth’ u Rizwanul Islam *Fighting Poverty: The Development – Employment Link* – “Borba protiv siromaštva: Veza razvoja i zapošljavanja” (Boulder, CO & London: Lynne Rienner, 2006).

1. Podzaposlenost

- Otvorena podzaposlenost; oni koji rade kraće od punog radnog vremena, a koji bi voljeli da rade duže, i oni čiji prihod nije dovoljan da izmaknu siromaštvu.
- Prikrivena podzaposlenost; oni koji rade puno radno vrijeme ali manjim intenzitetom, u institucionalnom okviru koji omogućava podjelu i poslova i prihoda.

2. Nizak povrat

- Nizak povrat u rad za osobe koji rade za nadnicu ili samostalni poduzetnici, zato što se moraju natjecati sa potencijalnim suparnicima (pul preostalih radnika) koji imaju veoma niske minimalne cijene nadnica – *sindrom viška rada*.
- Oni koji rade sa slabim vještinama, lošom tehnologijom i/ili neadekvatnim komplementarnim faktorima (npr. kapital i/ili zemlja) – *sindrom niske produktivnosti*.
- Oni koji pate od negativnih uvjeta trgovine, ili usljed niskih proizvodnih cijena ili visokih troškova inputa ili od oboje – *sindrom negativnih uvjeta trgovine*.

Neposredni uzroci manjkavosti produktivnog zapošljavanja očito nisu uzajamno isključivi i mogu imati veliki broj kombinacija.

Razvojni cilj je, stoga, smanjiti manjkavosti produktivnog zapošljavanja i dostojanstvenog rada, s krajnjim ciljem njihovog eliminiranja, putem kvantitativnih povećanja i kvalitativnih poboljšanja zapošljavanja. Relativno naglašavanje kvantitativnih u odnosu na kvalitativne aspekte mora zavisiti od prirode neposrednih uzroka i izraza manjkavosti produktivnog zapošljavanja i rasta stope radne snage.

Konceptualni okvir

Fundamentalni značaj ljudskog potencijala⁴ i zapošljavanja na ekonomski rast u potrazi za povećanjem materijalnog blagostanja i oslobađanjem od siromaštva proističe iz dva argumenta:

- Zapošljavanje i prihod koji se ostvaruje na osnovu zapošljavanja (samozapošljavanje ili zapošljavanje za nadnicu) čine izrazito najvažniju vezu između ekonomskog rasta s jedne strane, i povećanja materijalnog blagostanja, te oslobađanja od siromaštva s druge strane.
- Ljudski potencijali/kapital čine ključni faktor za postizanje održivog ekonomskog rasta.

Za najveći broj ljudi i domaćinstava, povrat od sopstvenog rada čini ubjedljivo najvažniji izvor prihoda. Povrat od kapitala i rente stečene od zemlje i drugih izvora ne predstavlja glavni izvor prihoda, osim za vrlo mali broj ljudi. Javne gotovinske doznake mogu i trebaju biti ključni oblik podrške za najugroženije i mogu imati značajnu ulogu u redistribuiranju

⁴ Ljudski potencijali i ljudski kapital se koriste u istom smislu u tekstu koji slijedi.

prihoda po domaćinstvima i pojedincima u društvu, ali imati striktno dopunsku ulogu prihodu od rada. I zaista, fundamentalni značaj koji produktivno zapošljavanje i dostojanstveni rad imaju na eliminaciju siromaštva je međunarodna zajednica eksplicitno prepoznala kao *postizanje punog i produktivnog zapošljavanja i dostojanstvenog rada za sve, uključujući žene i mlade ljude*, i usvojila 2007. godine kao treći cilj većeg, sveobuhvatnog cilja da se iskorijene ekstremno siromaštvo i glad.

- Ljudski resursi i njihovo raspoređivanje u traganju za ekonomskom dobiti u obliku produktivnog zapošljavanja čine ključni faktor proizvodnje. Pored toga, ljudski potencijali su ti koji također određuju i brzinu kojom se mogu apsorbovati nove tehnologije i provesti promjene u načinu proizvodnje.

Održiv, visok nivo investiranja u ljudske potencijale – u obliku obrazovanja, zdravstva, itd. – je apsolutni preduvjet za postizanje visokog nivoa održivog ekonomskog razvoja.⁵

Posmatrati ljudske resurse kao kreatora rasta kroz produktivno zapošljavanje i dostojanstven rad, a ne produktivno zapošljavanje kao rezultat rasta.

Tradicionalni analitički pristup se tipično fokusirao na rast sam po sebi, zato što se ekonomski rast posmatrao ne samo kao preduvjet, već kao manje-više dovoljan uvjet za generiranje produktivnog zapošljavanja i smanjenje siromaštva. Standardni modeli rasta su obično smatrali puno ili skoro puno zapošljavanje stanjem tržišne ravnoteže i odstupanja od ove norme su pripisivali neuspjesima tržišta. I zaista, čak se i ekonomska analiza koja je za cilj imala smanjenje siromaštva obično fokusirala na rast do te mjere da se produktivno zapošljavanje tretiralo kao preostali rezultat i implicitni standard prepostavke da se “blagostanje širi od vrha naniže”, ponekad dopunjeno pretpostavkama o redistribuciji politika i osnovne socijalne sigurnosti, što je *de facto* bila prevladavajuća paradigma.

Alternativni, i dokazivo mnogo korisniji i logičniji pristup bi bio da se ljudski potencijali i radna snaga ne posmatraju kao prvenstveni korisnici rasta već kao kreatori njegovog razvoja. Baš kao što porast zaposlenosti i proizvodnje rada u kombinaciji, po definiciji, čine ekonomski rast, tako investiranje u kvalitativni razvoj ljudskih potencijala, skupa sa poboljšanim prilikama za maksimiziranje i unapređivanje ekonomskog povrata u ove resurse čini temelj i suštinu ekonomskog rasta sa što većim brojem radnih mjesta. Kad se radi o moralnoj, kao i osnovi efikasnosti, treba dodati još dva razmatranja ovom pojmovnom okviru: inkluzivnost i održivost. Fokus na inkluzivnosti je od posebnog značaja iz perspektive povećanja produktivnog zapošljavanja, jer iziskuje specijalan fokus na zaposlene koji su siromašni, i nezaposlene.

Iz tog razloga, baza ljudskih reursa predstavlja polazišnu tačku za razumijevanje i bavljenje preprekama, izazovima i prilikama za inkluzivan i održiv ekonomski rast sa što većim brojem radnih mjesta. Ishod, u smislu održivog stvaranja produktivnog zapošljavanja i smanjenja broja nezaposlenih i zaposlenih koji su siromašni u jednoj ekonomiji se može posmatrati kao rezultat kombiniranog uticaja tri kategorije faktora:

- *Ponuda.* Baza ljudskih potencijala/resursa, odnosno, stopa rasta radne snage, i kvalitativni nivo, struktura i karakteristike ljudskog kapitala, npr. struktura

⁵ Komisija za rast i razvoj, *Izveštaj o rastu: Strategije za održivi rast i inkluzivni razvoj* (Washington D.C.: Svjetska banka, 2008).

obrazovnih postignuća i vještina, zdravstveni status. Gledano srednjo do dugoročno, institucionalni kapaciteti za razvoj ljudskih resursa – društveni potencijal – trebaju da postanu dio slike.

- *Potražnja*. Prilike za/ povrat od ljudskog kapitala (zapošljavanje), koje, zauzvrat, iziskuje fokus na stopu i kvalitet ekonomskog rasta i pitanja neravnopravnosti.⁶ Kratkoročno, nivo zaposlenosti (stopa iskorištenosti rada) je određen nivoom i sastavom ukupne potražnje. Rast potencijala za zapošljavanje uveliko određuju privatne i javne investicije. Javna politika može stimulirati srednjo i dugoročni rast, dok kratkoročno može osigurati da se ostvari potencijalni izlazni rezultat.
- *Održivost* trenutnog pravca ekonomskog rasta sa što većim brojem radnih mjesta i planiranje održivosti alternativnih, budućih pravaca. To je obim do kojeg je inkluzivni ekonomski rast sa što većim brojem radnih mjesta postignut, na način koji ne ugrožava mogućnosti narednih generacija da pristupe produktivnom zapošljavanju.

Baza ljudskih resursa/potencijala

‘Investicije u zdravlje, znanje i vještine ljudi – ljudski kapital – jednako su važne (za rast) kao i investicije u vidljiviji, fizički kapital zemlje.’⁷ Kvalitativni atributi koji određuju mogućnost zapošljavanja⁸ – obrazovanje, vještine, zdravlje, kognitivne sposobnosti, itd. – predstavljaju parametre sposobnosti pojedinaca da pristupe produktivnom zapošljavanju, kao i obim tehnološkog napretka, povećanja radne produktivnosti i povrata od rada na zbirnom državnom nivou.

Postoji jaka međusobna povezanost između razvoja ljudskih resursa i ekonomskog razvoja. Ekonomski resursi su potrebni za investiranje u obrazovanje, zdravstvo i druge oblike razvoja ljudskih potencijala na isti način na koji kvalitativni nivo i karakteristike baze ljudskih potencijala postavljaju granice i za brzinu i za način ekonomskog razvoja. Dužina vremena koje je potrebno za investicije u razvoj ljudskih potencijala podrazumijeva potrebu za dugoročnim strateškim planiranjem i predstavlja osnovu za politikom vođene strukturalne promjene i ekonomski razvoj. Stoga će potreba za investiranjem u ljudske resurse trebati da se planira u skladu sa željenim budućim pravcem razvoja.

Ako ekonomija nije u stanju da ponudi prilike za zaposlenje koje odgovaraju sposobnostima i proizvodnim kapacitetima radne snage, onda će radnici vjerovatno migrirati u inostranstvo, privučeni boljim prilikama koje se nude na drugim mjestima. I obratno, neadekvatan nivo razvoja ljudskih potencijala može predstavljati istinsku prepreku koja sputava ekonomski razvoj. Na primjer, veliki broj radnika sa samo osnovnim obrazovanjem može biti dovoljan da privuče direktna strana ulaganja u sektore sa niskim nivoom tehnologije, ali može djelovati kao prepreka koja sputava ulazak u aktivnosti koje uključuju visoku tehnologiju.

⁶ Problemi neravnopravnosti u ovom slučaju obuhvataju nejednaku obdarenost resursima kao i nejednake prilike i ugroženost.

⁷ Komisija za rast i razvoj, *Izveštaj o rastu: Strategije za održivi rast i inkluzivni razvoj* (Washington D.C.: Svjetska banka, 2008).p 38

⁸ Koncept mogućnosti zapošljavanja se tumači na način da obuhvati kombinirane kvalitativne attribute (obrazovanje, vještine, zdravlje, itd.) koji određuju/postavljaju granice sposobnosti jedne osobe da bude ekonomski produktivna/da joj se maksimalno vrati ulaganje u sopstveni rad. Iako mogućnost zapošljavanja (zapošljivost) neizostavno sadrži i element specifičnosti konteksta, ne treba je brkati sa prilikama za puno i optimalno korištenje potencijala jedne osobe, za što prepreka može biti siromašna ekonomija, institucionalni faktori, diskriminacija, nedostatak osnovne sigurnosti, itd.

Procjena baze ljudskih resursa iz perspektive mogućnosti upošljavanja proizvodnih sposobnosti treba biti specifična za kontekst. Međutim, zbog dugih gestacijskih perioda, takve procjene ne treba praviti samo prema sadašnjim karakteristikama ekonomije, već i prema željenim pravcima razvoja ekonomije. Osim toga, procjene treba praviti i na nivou karakteristika zaliha ljudskih resursa i ulaganja u institucionalni kapacitet koji će investirati u ljudske resurse, odnosno institucionalne sisteme za obrazovanje i stručnu obuku, zdravstvene sisteme, itd.

Prilike za i povrat u produktivno zapošljavanje ljudskih potencijala kroz zapošljavanje

Prilike za i povrat u produktivno zapošljavanje će zavisiti od kombiniranog uticaja i interakcije tri vrste faktora.⁹

- *Kvantitativni faktor ekonomskog rasta:* Stopa ekonomskog rasta mjerena prema BDP (po stanovniku).
- *Kvalitativni faktor rasta:* Kvalitativni aspekti rasta odnose se na efikasnost kojom se rast prevodi u još produktivnije zapošljavanje, odnosno, više zapošljavanja i/ili veći povrat od rada, na jedan održiv način.¹⁰ Drugim riječima, što veću težinu ima rad (kao faktor produktivnosti) i što je veći povrat u rada prema BDP i rastu BDP, to je veći kvalitet iz perspektive produktivnog zapošljavanja.
- *Faktor ravnopravnosti.* Razlike i nejednakost u odnosu na mogućnost zapošljavanja i pristup prilikama za zaposlenje. Obim do kojeg nezaposleni i zaposleni koji su siromašni imaju neophodne resurse, prilike i zaštitu od ugroženosti, da bi bili u stanju potpuno i ravnopravno učestvovati u procesu ekonomskog razvoja i osjetiti punu blagodet rezultata svog učešća u tom razvoju.

Kvantitativni faktor rasta. Dinamično ekonomsko okruženje je neophodno za stvaranje prilika za produktivno zapošljavanje. Zato dijagnostika rasta treba postati integralna komponenta dijela dijagnostike zapošljavanja posvećenog potražnji. Već godinama se ulažu veliki naponi da se shvate pokretači i sastavne komponente rasta. Ovo generiranje znanja nije uvijek bilo kumulativno. Štaviše, u zadnjih nekoliko decenija bio je čitav niz prilično različitih škola mišljenja koje su sustizale jedna drugu u stvaranju novih dogmi. Komisija za rast – osnovana u kontekstu progresivnog slabljenja dominacije Washington-skog Consensus-a¹¹ i u vrijeme počinjanja preispitivanja retrospektivne procjene Svjetske banke – predstavlja autoritativnu sintezu onoga što znamo (i što ne znamo) o tome kako se mogu

⁹ Ova rasprava se u znatnoj mjeri oslanja na raniji konceptualni rad kojim su se bavili Rizwanul Islam i Osmani *op. cit.* str. 12-13.

¹⁰ Treba naglasiti da se koncept efikasnosti koristi šire od standardne definicije elasticiteta zapošljavanja koji se odnosi na vezu između rasta BDP i rasta zapošljavanja u kvantitativnom smislu. Pravi se razlika između održivosti na srednji i dugi rok. Ova druga se razmatra posebno (vidi dolje).

¹¹ Vidi, na primjer, Dani Rodrik, 'Goodbye Washington Consensus, Hello Washington Confusion? (Zbogom Washington konzensus, dobar dan Washington-ska zbrko?) A Review of the World Bank's Economic Growth in the 1990s: Learning from a Decade of Reform' (Pregled Svjetske banke o ekonomskom rastu 1990.-tih: učenje iz decenije reformi) u *Journal of Economic Literature*, vol. 44, no. 4 (December 2006).

postići i održati visoke stope rasta.¹² Nalazi i zaključci ovog izvještaja predstavljaju korisnu osnovu za razumijevanje faktora rasta u svrhu dijagnostike zapošljavanja.¹³ Iako je naglasila da ne postoji recept za postizanje održivog rasta, Komisija je, ipak, identificirala niz zajedničkih karakteristika zemalja koje su uspjele održati visok nivo rasta tokom nekoliko decenija. To su:

- Učestvovanje u globalnoj ekonomiji kao izvoru potražnje i znanja;
- Makroekonomska stabilnost;
- Visok nivo štednje i javnih i privatnih investicija, uključujući visok nivo javnog investiranja u ljudske potencijale i fizičku infrastrukturu;
- Oslanjanje na tržišta za alokaciju resursa i kontinuirana strukturalna transformacija, koja podstiče fleksibilnost i mobilnost resursa;
- Stvarna posvećenost vlade inkluzivnom rastu, kombinirana sa sposobnom administracijom.

Kvalitativni faktor rasta, kako je gore definirano, suštinski zavisi od korištenja rada i povrata od rada u stvaranju dodane vrijednosti ekonomije. Drugim riječima, to je relativna težina korištenja rada i povrata u rada nasuprot drugim proizvodnim faktorima kao što su: kapital, zemljište, nematerijalna imovina i prihodi od raznih oblika renti. Na ovo će, sa svoje strane, uticati i osigurati fokus, pet glavnih svojstava procesa rasta:¹⁴

- Sektorski sastav rasta,
- Izbor tehnike,
- Domaći uvjeti trgovine, tj., nivo do kojeg kretanja u domaćim uvjetima trgovanja favoriziraju ili zapostavljaju sektore intenzivnog zapošljavanja u ekonomiji.¹⁵
- Prevladavanje različitih oblika ubiranja renti.
- Snaga kolektivnih ugovora
- Promjene u eksternim uvjetima trgovine i drugim vremenski ograničenim faktorima.

Na efikasnost kojom se rast prevodi u stvaranje produktivnog zapošljavanja utiče struktura sektora i asortiman proizvoda. U situaciji slobodne trgovine i otvorenih ekonomija očekivalo bi se da će zakon o komparativnim prednostima prisiliti ekonomiju sa velikim brojem radnih mjesta da se specijalizira za proizvode i usluge sa visokim sadržajem rada. Ima mnogo razloga zašto se to ne događa, kao što su nesavršenosti tržišta na globalnom i nacionalnom planu, pogrešne politike koje favoriziraju kapital umjesto rada, veliki broj neutrživih proizvoda u ekonomiji, neravnomjerna zemljišna raspodjela, loša infrastruktura i, ništa manje, loša mogućnost zapošljavanja i/ili ograničen pristup tržištu rada nekim dijelovima radne snage. Stoga ne treba pretpostavljati da će interna i eksterna liberalizacija ekonomije automatski rezultirati adekvatnim poboljšanjima potražnje za radom.

Struktura sektora takođe ima jak uticaj na održivost razvoja. Široka ekonomska i izvozna baza, gdje utržive robe imaju prevladavajuću ulogu kao pokretači razvoja, općenito se smatra preduvjetom za održavanje visoke stope ekonomskog razvoja. Ekonomski rast koji pokreću neutržive robe obično je samo-ograničavajući, kao i rast koji se bazira na izvozu

¹² Komisija za rast i razvoj, *The Growth Report: Strategies for Sustained Growth and Inclusive Development* - Izvještaj o rastu: Strategije za održivi rast i inkluzivni razvoj (Washington D.C.: The World Bank, 2008).

¹³ Ovo ne treba tumačiti ako bezrezervno prihvatanje Izvještaja. Za kritički pregled, vidi komentare Jose Manuel Salazar-Xirinachs.

¹⁴ Za raspravo o prva tri, vidi Osmani, *op.cit.* pp. 15-17.

¹⁵ Striktno gledano, nije samo intenzitet zapošljavanja predmetnog sektora ono što je bitno, već intenzitet rada sektora koji daju inpute u sektor o kojem se radi, što čini cijeli lanac dodane vrijednosti, što takođe treba uvrstiti u jednačinu.

sirovina. Pretjerano oslanjanje na prirodne resurse kao izvore rasta i izvoza, obično dovodi do „resursne kletve” gdje nepostojanost, gomilanje privatnog sektora, potraživanja renti i povećanje vrijednosti deviznog tečaja potkopavaju izgleda za održiv i inkluzivan ekonomski rast sa što većim brojem radnih mjesta.

Izbor tehnologije je usko vezan uz asortiman proizvoda i strukturu sektora. Neumoljivi zahtjevi koji se odnose na standardizaciju i detaljnu specifikaciju proizvoda, i to ne samo u OECD zemljama, te potražnja za usklađivanjem i visokim kvalitetom, su neki od faktora koji nameću ograničenja kad se radi o izboru tehnologije za proizvodnju utrživih proizvoda. Međutim, čak i u okviru ovih ograničenja, može biti prostora za korištenje alternativne tehnologije koja bolje odgovara relativnom bogatstvu kapitala i rada jedne zemlje. U okviru neutrživih sektora, obim izbora tehnologije će vjerovatno biti mnogo manje restriktivan. Inicijativa HIMO (Haute Intensité de Main-d’Ouvre), koja pruža alternativu intenzivnog rada za izgradnju javne fizičke infrastrukture, jasno pokazuje da zaista može biti još dosta načina za izbor više tehnologija za intenzivni rad.

Ubiranje renti može imati čitav niz oblika, od kojih su mnogi zakoniti i oporezivi (npr. generiranje renti) dok su neki nezakoniti, kao, na primjer, većina potraživanja renti.¹⁶ Generiranje renti se tipično odnosi na ekonomske koristi stečene kontrolom nad ograničenim resursima ili monopolskom pozicijom. Rente od zemljišta koje vlasnici zemljišta naplaćuju od stanara predstavljaju klasičnu vrstu ubiranja rente, baš kao i neumjereni profiti¹⁷ koji potiču od kontrole nad prirodnim resursima. Generiranje renti može biti i u obliku neumjerenih profita koji potiču od monopolske situacije uzrokovane kontrolom prava na nematerijalnu imovinu ili drugim okolnostima. Potraživanje renti se obično povezuje s korupcijom, odnosno, nezakonitom zloupotrebom moći radi lične koristi. Neformalni i neodobreni „honorari” koje ubiru funkcioneri u vladi i drugi državni službenici predstavljaju takav slučaj, ali se može odvijati i u drugim oblicima, kao što je zaštitni reket ili neumjereno visoki honorari koje ubiru posrednici u radnim migracijama. Kako pripadaju najugroženijim grupama na tržištu rada, zaposleni koji su siromašni su dokazano najviše izloženi različitim formama potraživanja renti jer su oni obično slabija strana u svakoj relaciji moći. Neki oblici potraživanja renti ne samo da negativno utiču na bolji sadržaj zapošljavanja, već i znatno štete mogućnosti zapošljavanja i pristupu, kao i samom ekonomskom rastu.

Institucionalna struktura tržišta rada ima jak uticaj i na rast intenziteta zapošljavanja. Asimetrični odnosi moći na tržištu rada idu na štetu radnika, i najčešće su zaposleni koji su siromašni u poziciji da moraju pregovarati. Poštovanje principa kolektivnog ugovora i sindikalizacija radnika mogu pomoći u prevazilaženju asimetrije u odnosima moći i povećati povrat u rad u obliku većih plata. Organiziranje radnika u sindikate može takođe pomoći u zaštiti od zastrašivanja i diskriminacije na radnom mjestu. Minimalne nadnice, ako su razborito određene, i propisi o radu, mogu takođe služiti kao instrumenti za unapređivanje rasta sadržaja zapošljavanja i efikasnosti po kojoj rast rezultira povećanjem produktivnog zapošljavanja i smanjenjem broja zaposlenih koji su siromašni.

Faktor ravnopravnosti. Održiv ekonomski rast uvijek podrazumijeva strukturalnu promjenu. Sektori, zanimanja i geografska područja sa najvećim potencijalom za rast

¹⁶ Ekonomske rente se definiraju kao višak distribucije bilo kojem faktoru u proizvodnom procesu iznad iznosa neophodnog da se faktor uključi u proces ili da se održi trenutno korištenje faktora.

¹⁷ Višak profita je profit veći od onog koji je potreban preduzeću da obavlja svoje aktivnosti.

mijenjaju se tokom vremena i po pitanju mjesta, ali rijetko se podudaraju sa onima gdje se nalazi većina zaposlenih koja je siromašna. Da bi zaposleni koji su siromašni mogli imati pristup prilikama koje pružaju rast i strukturalna promjena, moraju biti dovoljno obdareni faktorima koji određuju mogućnost zapošljavanja, moraju biti dovoljno pokretljivi, i moraju uživati osnovnu ekonomsku i socijalnu sigurnost koja im dozvoljava da ulaze u proračunati rizik. Ispravljanje neravnopravnosti može biti posebno teško u situacijama u kojima ona rezultira i ukorijenjena je u sistemima društvenih vrijednosti koje karakterizira visoka tolerancija na nejednakost i neravnopravnost među elitama. Neravnopravnost u bogatstvima resursa i prilika, i nedostatak osnovne sigurnosti koja bi omogućila ulaženje u proračunati rizik ne samo da ograničavaju inkluzivnost ekonomskog razvoja već i potkopavaju njenu snagu i napredak, između ostalog, i neefikasnim korištenjem resursa.

Na najosnovnijem nivou, mogućnosti – profili mogućnosti zapošljavanja- nezaposlenih i zaposlenih koji su siromašni moraju ispuniti zahtjeve novih i već postojećih prilika za produktivno zapošljavanje. Međutim, postoji i mnogo drugih faktora koji mogu ograničiti prilike nezaposlenih i zaposlenih koji su siromašni da pristupe prilikama za produktivno zapošljavanje, čak i onda kada mogućnost zapošljavanja, sama po sebi, nije smetnja. Tržišta koja loše funkcioniraju, uključujući i kreditna tržišta, korupcija i nelegalni oblici ubiranja renti, obično diskriminiraju zaposlene koji su siromašni u ulozi poduzetnika, čime nepravedno umanjuju njihovu konkurentnost i povrat u rad. U određenim situacijama, institucije tržišta rada mogu stvoriti probleme insajder - autsajder. Loša geografska, profesionalna ili socijalna mobilnost može spriječiti nezaposlene i zaposlene koji su siromašni da se presele u dinamičnije dijelove zemlje i sektora ekonomije. Kulturni i socijalni stereotipi mogu rezultirati u fragmentiranju tržišta rada po rodnim, etničkim i drugim elementima, na taj način ograničavajući velike dijelove radne snage na specifične segmente tržišta rada. Društvo koje strogo ograničava pristup žena prilikama produktivnog zapošljavanja ne samo da doživljava veću neravnopravnost, već i niži rast i lošiju elastičnost zapošljavanja od društva koje nudi jednake šanse. Pretjeran teret reproduktivnog rada može ograničiti i mogućnost žena da se anagažuju u ekonomski produktivnom radu. Može se napraviti poduži spisak mogućih sputavajućih faktora.

Loša mogućnost zapošljavanja, pristup i nedostatak osnovne sigurnosti dovode do nezaposlenosti i/ili siromaštva unatoč zaposlenosti. Ona ne samo da proširuje broj nezaposlenih i obeshrabrenih radnika, već i nemogućnost pristupa produktivnom zapošljavanju i dostojanstvenom radu koja prisiljava ljude na ugrožavajuće oblike zapošljavanja i nevoljkog samo-zapošljavanja. Samo-zaposlenima ona ograničava manevarski prostor i rezultira niskom produktivnošću, koja se obično kombinuje sa dugim radnim vremenom i nesigurnim uvjetima.

Pitanje održivosti

Promoviranje inkluzivnog i produktivnog zapošljavanja u sadašnjosti mora se raditi na takav način koji neće kompromitirati mogućnosti narednih generacija da pristupe produktivnom zapošljavanju. Produktivno zapošljavanje, baš kao i rast, moraju biti održivi. Politike koje za cilj imaju postizanje inkluzivnog i produktivnog zapošljavanja moraju uzeti u obzir legitimna prava i interese i budućih i sadašnjih generacija. Tri šire grupe aspekata koji se tiču održivosti zaslužuju da se ovdje izdvoje: ekološki aspekti, investiranje u mlade, i klimatske promjene. Značaj zaštite od uništavanja i iscrpljivanja zaliha prirodnih resursa je toliko očigledan da mu ne treba dodatno, detaljnije pojašnjenje. Dobrobit budućih

generacija će značajno zavisiti od njihove sposobnosti da koriste usluge istog eko-sistema koji mi koristimo. Dugoročno ulaganje u mlade, da bi se obezbijedilo da sljedeća generacija stekne bogatstvo ljudskog kapitala i nivo mogućnosti zapošljavanja koji će ih učiniti privlačnim za tržište rada sutrašnjice, i omogućiti pristup produktivnom zapošljavanju je drugi temeljni aspekt održivosti. Iz perspektive postojanja sve više dokaza da će uticaj klimatskih promjena na ekonomije i zarađivanja za život biti i prodoran i brz, izloženost uticaju klimatskih promjena i mjere koje će se poduzeti za prilagođavanje na njih, treba detaljno uključiti kao treći ključni aspekt održivosti.

Neka dodatna razmatranja

Iako kategorije i vrste faktora koji određuju ishod u smislu stvaranja produktivnog zapošljavanja o kojima smo prethodno govorili daju dosta objašnjenja, njihov čisto statički pregled bi neke stvari ostavio nespomenutim. Kvantitativni i kvalitativni aspekti rasta i mogućnosti zapošljavanja, kao i faktori pristupa međusobno utiču jedni na druge baš kao što i ekonomski rast utiče na ulaganja u ljudski kapital. Zato samo statička analiza nije dovoljna, već treba razumjeti i međusobne veze između različitih faktora i dinamiku koju kreiraju. Ovo podrazumijeva da kvalitativne i kvantitativne aspekte rasta treba analizirati zajedno, i da ta kombinirana analiza ne samo da treba davati informacije za, već i dobijati informacije iz analize mogućnosti zapošljavanja, pristupa i faktora održivosti. Slično tome, treba što bolje razumjeti i uzajamno djelovanje kvalitativne dinamike baze ljudskih resursa i nivoa i karakteristika ekonomskog razvoja tokom vremena. Ovo je, kako će dalje u tekstu biti obrazloženo, još jedan argument za postepenu analizu svakog koraka od općeg ka specifičnijem.

Ovaj koncept implicitno podrazumijeva tržište rada u granicama zemlje o kojoj se radi, odnosno, tržište rada ekvivalentno zatvorenoj ekonomiji. Popuštanje ovog ograničenja omogućavanjem prekograničnog kretanja rada, što *de facto* i jeste glavna i sve veća pojava u mnogim zemljama, može znatno izmijeniti ovu sliku. Nezaposleni i zaposleni koji su siromašni više nisu ograničeni na traženje prilika za produktivno zapošljavanje koje se nudi kod kuće, već, ako ih privuku izgledi za bolje zaposlenje i prilike za zarađivanje negdje drugo, mogu izabrati da ulože svoj rad u inostranstvu.¹⁸ Istovremeno, domaća radna snaga, uključujući i zaposlene koji su siromašni, može da se suoči sa povećanjem konkurencije na domaćem tržištu rada koju čine radnici migranti koji stižu iz drugih zemalja.¹⁹

Od koncepta do metodologije

Gornji okvir nam pomaže da razumijemo kako ishodi zapošljavanja rezultiraju iz uzajamnog djelovanja različitih tipova faktora i time nam pomaže da strukturiramo dijagnostiku

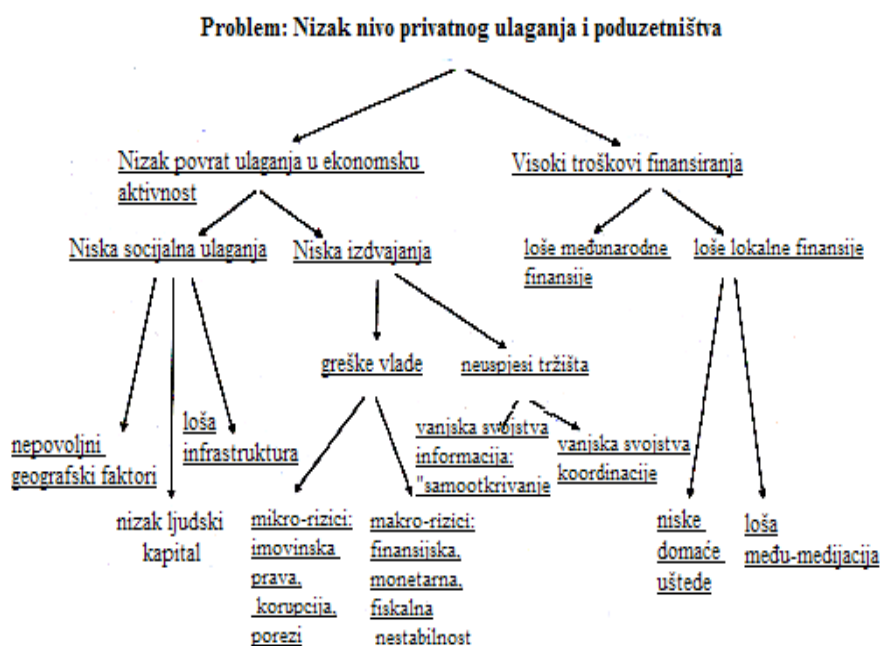
¹⁸ Unatoč često veoma visokim troškovima i riziku što podrazumijeva i potpunu odsutnost ica što liči na slobodno kretanje rada, procjenjuje se da je broj prekomorskih migracija radi posla porastao od xxx u xxx do xxx u xxx.

¹⁹ U osnovi, postoje tri načina na koja se tretiraju radnici migranti u analizi na nivou jedne zemlje. Analiza se može fokusirati na: (i) svu radnu snagu u zemlji, bez obzira na porijeklo; (ii) radnu snagu koja potiče iz određene zemlje, bez obzira gdje je sada zaposlena, ili (iii) može suziti fokus samo na domaću radnu snagu. Ovo zadnje je dokazano najčešći, ali, takođe, i najmanje zadovoljavajući pristup. Za pokušaj da primijenite drugi od ovih pristupa, pogledajte, na primjer, Per Ronnås, 'Labour Migration for Pro-Poor Growth: More than a Quick Fix', *Poverty in Focus*, No. 16 (December 2008) (Brasilia: International Poverty Centre).

zapošljavanja. Međutim, iako nam daje smjernice šta da analiziramo, on ne odgovara na pitanje - kako.

Uzimanje dijagnostičkog pristupa rasta kao početne tačke...

Analitički i pojmovni okvir za dijagnostiku rasta koji su izradili Hausmann, Rodrik i Velasco izvršio je suštinski uticaj na analizu rasta i može poslužiti kao izvor inspiracije i za izradu analitičkog okvira za dijagnostiku inkluzivnog i produktivnog zapošljavanja.²⁰ Vidljivo i znatno pod uticajem medicinske nauke, on kombinira pristup povezivanja ograničenja²¹ sa korištenjem “stabla odlučivanja” kao alata za izdvajanje uzročnih veza i identificiranje više temeljnih nego neposrednih ograničenja za rast. Stablo odlučivanja – kako su ga izradili Hausmann, Rodrik i Velasco – za određivanje uzroka niskog nivoa investicija i poduzetništva izgleda ovako.

Izvor: Hausmann, Rodrik i Velasco (2005.)

²⁰ Za detaljnu prezentaciju koncepta koji se primjenjuje na razvoj, vidi Ricardo Hausmann, Dani Rodrik i Andrés Velasco, *Growth Diagnostics*, (Dijagnostika rasta) John F. Kennedy School of Government, Harvard University (Cambridge, Mass., 2005). Za općenitiju raspravu, vidi, na primjer, Ricardo Hausmann, Dani Rodrik i Andrés Velasco, *Getting the Diagnosis Right*, (Ispravno određivanje dijagnostike) u *Finance and Development* Vol. 43, No. 1 (Washington D.C.: IMF, 2006).

²¹ Povezano ograničenje (u produktivnom zapošljavanju) definira se kao ograničenje koje će, ako se olabavi, potaknuti produktivno zapošljavanje u datoj situaciji.

Pristup dijagnostike rasta ima čitav niz privlačnih karakteristika:

- Iako je njen fokus na identificiranju povezivanja ograničenja u određenom vremenu, ona može biti i djelotvorno sredstvo za određivanje prioriteta i redoslijeda politika i reformi.
- Fokus je na razumijevanju uzročnih veza i identificiranju temeljnih faktora umjesto na navođenju simptoma i neposrednih uzroka. Korištenje stabla odlučivanja omogućava, čak iziskuje, takav fokus.
- “Ljevkast” pristup („*princip lijevka*”, *op.p.*), korak-po-korak, omogućava kombinaciju širinske i dubinske analize.
- Vodi ka stalnom kalibriranju politika i reformi, i pristupu razvoju “prelaženjem jednog po jednog mosta”.
- Iziskuje analizu specifičnu za situaciju i rezultira zaključcima specifičnim za jednu zemlju. Ovaj pristup ne dozvoljava stereotipno propisivanje ili uski *ex ante* fokus.
- Dokazala se kao snažno analitičko sredstvo za kreiranje politike.
- I posljednje, ali ne i manje važno, ideja da dijagnoza treba prethoditi i dati podatke za određivanje politike je intuitivno razumna.

Međutim, ovaj pristup ima i svoja ograničenja i slabosti. Najveći je, opravdano, taj koji se odnosi na ograničenja napravljene paralele između patologije i ekonomije, i primjerenost ukupnog usvajanja analitičkog metoda napravljenog za patologiju za ekonomiju. Fizičko zdravlje se može posmatrati kao normalno stanje. Do odstupanja od tog stanja u obliku oboljenja dolazi usljed jednog ili više uzroka. Kada se ti uzroci identificiraju i uklone, očekuje se da će doći do ozdravljenja. Suprotno tome, održiv i inkluzivan ekonomski rast se teško može okarakterisati kao prirodno stanje ekonomije. Historija dokazuje da je to prije izuzetak, nego pravilo. Argumentacija da je odsustvo visokog i inkluzivnog rasta uzrokovano jednim, ili najviše nekoliko povezanih ograničenja (uzroka bolesti) i da će se takav rast više-manje automatski dosegnuti ako se ta ograničenja uklone, stoga zahtijeva da se malo preispita. Može se tvrditi da su održive visoke stope inkluzivnog ekonomskog rasta sa što većim brojem radnih mjesta rezultat slučajne kombinacije čitavog niza različitih faktora, čija priroda i kombinacija moraju varirati u vremenu i prostoru. Dijagnoza koja identificira ograničenja i prepreke se možda treba dopuniti analizom koja se fokusira na identificiranje i razvoj komparativnih prednosti i snaga, u kombinaciji sa kojom bi predstavila osnovu za dobro informirane politike za usmjerene strukturalne promjene i razvoj.

Iako pristup dijagnostike rasta daje okvir za strukturiranu analizu ograničenja rasta i uzročnih veza, on je, u svom tradicionalnom obliku, ograničen na svrstavanje istosmjernih uzročnih veza. Koncept stabla odlučivanja se zasniva na pretpostavci o postojanju primarnih uzroka, koji se dalje granaju na sekundarne, tercijarne i temeljne uzroke. Stvarnost je, obično, znatno složenija. Vjerovatno će postojati međusobne veze i između “grana”, a ne samo jednosmjerno duž “grana”. Interakcija različitih faktora može biti kombinirana na takav način da tvori začarani krug, koji sprečava ekonomiju da stvara produktivno zapošljavanje, i nezaposlene i zaposlene koji su siromašni da imaju pristup produktivnom zapošljavanju. Jedna temeljita analiza će možda iziskivati da se istraži ova dinamika koja rezultira i iz horizontalnih i iz vertikalnih međuodnosa.

Da bi se pravilno primijenio tradicionalni pristup dijagnostike rasta na dijagnostiku zapošljavanja, odnosno, da se identificiraju ograničenja stvaranju produktivnog

zapošljavanja, takođe će biti potrebne i značajnije konceptualne modifikacije. Originalno „stablo odlučivanja” dijagnostičkog rasta Hausmann-a, Rodrik-a i Velasco-a kao polazište za analizu uzima investiranje kapitala. Stoga je analiza koja slijedi podijeljena na dvije glavne grane: “visoki finansijski troškovi” i “nizak (finansijski) povrat u kapital (ekonomska aktivnost)”. Da bi dijagnostika bila konceptualno koherentna sa fokusom na identificiranju i uklanjanju ograničenja stvaranju produktivnog zapošljavanja, polazna tačka bi trebala biti “nizak povrat u ‘investiranje’ rada/ljudskog kapitala”. Ovo zahtijeva neke bitne modifikacije tradicionalnog “stabla odlučivanja” dijagnostike rasta.

Neke od jakih strana pristupa su, istovremeno, i njegove potencijalne slabosti. I koncept povezanih ograničenja i korištenje stabla odlučivanja podložni su i zloupotrebi, baš kao i dobrom korištenju. Neke od zamki i ključeva za njihovo izbjegavanje, objasnio je sam Rodrik:

‘.. Ovaj okvir se ne može primjenjivati mehanički, i iziskuje ispitivački, detektivski način razmišljanja. Morate koristiti ekonomsku teoriju i dokaze promišljeno, tragajući za nizom tragova koji će identificirati najvjerovatnijeg osumnjičenog. Dakle, iako ovaj pristup sadrži stablo odlučivanja, što vjerovatno objašnjava njegov dobar prijem u krugovima koji kreiraju politiku, on se razlikuje od pukog štrihiranja niza rubrika – što se najčešće čini. U pravilnom dijagnosticiranju ima elemenata umijeća, ali takvog umijeća koje se čvrsto temelji na ekonomskoj nauci.’²²

Unatoč tome, ‘stablo odlučivanja’ može pozvati na praksu pravljenja mehaničke kontrolne liste kao zamjene za mnogo minuciozniji istraživački i analitički napor za koji se Rodrik zalaže. Identifikacija jednog ili nekoliko povezanih ograničenja zaista može biti snažno sredstvo ako se ispravno napravi, ali ako se uradi pogrešno, može biti jednako snažno sredstvo koje će kreatore politike odvesti u krivom smjeru.

Još jedna značajna slabost leži u tome što se originalni pristup jako koncentrira na kratki rok – identificiranje postojećih ograničenja. Stoga postoji rizik da se iz vida izgube aspekti održivosti rasta.

Zato će ovaj pristup, u najvećem broju slučajeva, biti potrebno kombinirati sa analizom koja istražuje dinamične procese i međusobne veze koje mogu stvoriti “začarani” kao i “krug prednosti” i analizom koja se fokusira na stvaranje i korištenje komparativnih prednosti i snaga putem informiranih dogoročnih strategija koje imaju za cilj usmjeravanje strukturalnih promjena i razvoja.

Od dijagnostike rasta do metodologije dijagnostike zapošljavanja

Argumenti za korištenje dijagnostičkog pristupa koji ima za cilj identificiranje ograničenja i izazova, ali i prilika za inkluzivan ekonomski rast sa što većim brojem radnih mjesta su prilično ubjedljivi. Najvažniji među njima je, bez sumnje, značaj analitičkog okvira koji je osmišljen da olakša određivanje prioriteta i redoslijeda politika, reformi i drugih intervencija. Identificiranje i bavljenje ograničenjima i slabostima takođe predstavlja preduvjet za uspjeh svake politike koja uslijedi a ima za cilj korištenje snaga i komparativnih prednosti.

²² Dani Rodrik’s weblog, November 21,2007 (<http://rodrik.typepad.com>)

Ublažavanje koncepta povezanih ograničenja. Manjkavosti u analogiji između patologije i analize ekonomskog rasta predstavljaju neizostavan razlog za modificiranje koncepta povezanih ograničenja. Prvo, njegovo korištenje treba se odlikovati priličnim pragmatizmom i sadržavati jasno shvatanje ograničenja koje ima. Snaga ovog koncepta leži u identificiranju preduvjeta za inkluzivno i produktivno zapošljavanje, a ne, neophodno, u tome što daje gotov recept. Drugo, fokus treba radije staviti na identificiranje skupova ograničenja kojima se realno moguće baviti u određenom vremenskom periodu nego na identificiranje glavnog povezanog ograničenja. Mogu postojati značajne međusobne veze između različitih ograničenja što će zahtijevati da ih se zajedno obradi nekoliko. Širenje analize da bi se obuhvatilo više povezanih ograničenja takođe smanjuje rizik da se neka od značajnih ograničenja izostave. Treće, neke politike i reforme daju rezultate tek nakon dužeg vremena. Zato se još danas treba pozabaviti i budućim ograničenjima, iako trenutno nisu povezana.

Prerađivanje “stabla odlučivanja” da bi početna tačka bila malo prilika za /povrat u ulaganja rada/ljudskog kapitala.

Kako je gore već objašnjeno, u dijagnostičkoj analizi zapošljavanja fokus je na povećanju rasta i jačanju težine korištenja i ponovnog ulaganja u rad u ekonomskim aktivnostima, kao i procesu rasta na inkluzivan način. Stoga strukturu “stabla odlučivanja” treba preoblikovati, da bi ograničenja povećanja prilika za i povrat ulaganja u rad (prije nego u finansijski kapital) postali početna tačka.

Pragmatičan pristup i promišljena primjena. Faktori koji koče veći ekonomski rast sa što većim brojem radnih mjesta su vjerovatno još raznolikiji i specifičniji u odnosu na kontekst nego oni koje koče rast, pa će i stablo odlučivanja koje obuhvata sve te faktore, u skladu s tim, biti složenije od onog napravljenog za dijagnostiku rasta. Manjkavosti u analogiji između patologije i ekonomske analize takođe upućuju da takvo “stablo odlučivanja” treba da se kao sredstvo koristi znatno promišljenije. Njegova glavna upotreba treba biti kao instrumenta za strukturiranje analize, ali bez nametanja ograničenja. Treba se izbjeći i zamka stereotipne i mehaničke primjene nedovoljno razrađenog i sveobuhvatnog stabla odlučivanja. Da parafraziramo Rodrik-a, stablo odlučivanja za dijagnostiku zapošljavanja će, čak i u najboljim okolnostima, samo predstavljati podršku za još sistematičniju i strukturiraniju primjenu “ispitivačkog i detektivskog načina razmišljanja” i promišljeniju analizu zasnovanu na detaljnom razumijevanju specifične situacije i dubinskom generičkom znanju. Iz ovih razloga, bolje bi bilo razmišljati o izradi analitičkog „referentnog stabla” nego „stabla odlučivanja”, i posmatrati ga kao jedno od analitičkih sredstava, koje dopunjava druga i koje dopunjavaju druga sredstva.

Postepena analiza korak-po-korak. Glavna snaga dijagnostičke metodologije je u tome što omogućava uključivanje široke lepeze složenih faktora u inicijalnu analizu, i predstavlja metod sa sistematično sužavanje fokusa na temeljne uzroke ograničenja produktivnog zapošljavanja kroz proces eliminacije manje značajnih faktora i razdvajanja uzročnih veza. Pomjeranje fokusa sa rasta na inkluzivan i održiv ekonomski rast sa što većim brojem radnih mjesta sa sobom donosi potrebu da se u analizu unese značajno širi niz faktora. Značaj uloge dijagnostičke metodologije kao lijevka za sužavanje fokusa na ograničeni broj temeljnih faktora se time povećava. Da bi se to postiglo, i u obzir uzele međusobne veze između različitih vrsta faktora, potrebno je izvršiti postepenu, korak-po-korak, analizu. Postepeni pristup u analizi takođe dovodi do dijaloga i aktivnog uključivanja interesnih strana u zemlji u različitim fazama rada.

U zavisnosti od konteksta i potreba, dijagnostička analiza zapošljavanja može se poduzeti i kao samostalna aktivnost. Međutim, ona se može provesti i kao prva komponenta jednog sveobuhvatnijeg analitičkog napora, koji će naknadno obuhvatiti dublju analizu dinamičke interakcije između različitih aktera koja rezultira „začaranim” ili “krugom prednosti” u razvojnim procesima i/ili analizu snaga, prilika i komparativnih prednosti čiji je cilj informiranje industrijske ili neke druge razvojne politike.

Metodologija dijagnostičke analize zapošljavanja

Dijagnostički proces se može posmatrati kao lijevak. Počevši od široke lepeze često međusobno povezanih faktora, strukturiran proces eliminiranja i razdvajanja uzročnih veza rezultira postepenim sužavanjem fokusa, i identificiranjem temeljnih ograničenja za inkluzivni ekonomski rast sa što većim brojem radnih mjesta. Ovdje se daju predložene glavne faze ovog postepenog procesa.

Faza I: Razvoj i dinamika zapošljavanja

Prvi korak predstavlja analiza okvira i savremenih sistema i dinamike zapošljavanja i ekonomskog razvoja. Cilj ovog dijela analize je da predvodi kasniju analizu time što daje stanje *razvojnog konteksta koji je specifičan za tu zemlju i situacije u oblasti zapošljavanja*. On treba biti dovoljno razumljiv da omogući prvo, šire postavljanje hipoteze vezane za snage i slabosti ekonomije i tržišta rada i vjerovatnih izazova, u širem smislu, za održivi, inkluzivni rast sa što većim brojem radnih mjesta.

Ova, prva analiza treba sadržavati pregled tri glava područja i pitanja: (i) demografski i drugi dati faktori; (ii) širi obrasci i dinamika zapošljavanja, prihoda, neravnopravnosti i siromaštva, i (iii) rast specifičan za pojedine sektore, zapošljavanje i dinamiku produktivnosti.

Prvi dio analize dinamike razvoja i zapošljavanja daje pregled glavnih eksternih sila koje služe kao parametri za kasniju analizu. *Demokratska struktura i njena dinamika* (uključujući parametre kao što su: stope rasta stanovništva, prirasta, starosna i polna struktura, te interna i eksterna migracija) je korisna početna tačka za ovu analizu, s obzirom na to da su ljudski potencijali i potreba stvaranja preduvjeta koji dovode do oslobađanja kreativnih i produktivnih snaga svojstvenih ovoj bazi resursa, fundamentalni. Po značaju druga početna tačka je *globalni kontekst*, zato što on pruža dati okvir za ekonomske prilike i ograničenja na srednji i dugi rok. Tu spadaju, pored datog konteksta, institucionalnog i šireg, i geografska razmatranja za globalnu ekonomsku interakciju i integraciju.

Sljedeći, drugi i treći dio, mogu se korisno strukturirati prema sljedećoj stiliziranoj formuli:

$$\frac{BDP_t}{Stanovništvo_t} = \frac{Radno\ spos.\ stanovništvo_t}{Stanovništvo_t} \cdot \frac{Radna\ snaga_t}{Radno\ spos.\ stanovništvo_t} \cdot \frac{Zapošljavanje_t}{Radna\ snaga_t} \cdot \frac{BDP_t}{Zapošljavanje_t}$$

Ili

$$G_t = S_t * A_t * E_t * P_t$$

Drugim riječima, promjena BDP po stanovniku predstavlja zbir sljedećih promjena:

1. Starosne strukture, S_t ²³
2. Stope aktivnosti, A_t
3. Stope zapošljavanja, E_t
4. Produktivnosti rada, P_t

Drugi dio predstavlja pregled glavne dinamike i obrazaca radne snage i zapošljavanja – koji se poklapaju sa prve tri komponente u gornjoj formuli – kao i prihode, neravnopravnost i siromaštvo. Grafikon 3 daje stiliziranu sliku informacija o zapošljavanju i radnoj snazi koje treba pregledati. Nakon toga, treba uslijediti mapiranje promjena i obrazaca nejednakosti prihoda i siromaštva da bi se dobile informacije ko su zaposleni koji su siromašni, distribicioni aspekti ranijeg ekonomskog razvoja i njihov uticaj na broj i mjesto gdje se nalaze zaposleni koji su siromašni. Sve ove informacije treba dati razdvojene po rodnoj strukturi.

²³ Razlog za ovo slijedi.

1. Kada uzmemo log razlike, uradimo sljedeće:

$$G_t = P_t * E_t * A_t * S_t$$

uzimajući logove,

$$\log G_t = \log P_t + \log E_t + \log A_t + \log S_t$$

ovo možemo predstaviti kao

$$g_t = p_t + e_t + a_t + s_t$$

2. Imamo isto za period $t-1$,

$$g_{t-1} = p_{t-1} + e_{t-1} + a_{t-1} + s_{t-1}$$

3. Pa možemo oduzeti dvije gornje jednačine da dobijemo log razlike,

$$g_t - g_{t-1} = p_t - p_{t-1} + e_t - e_{t-1} + a_t - a_{t-1} + s_t - s_{t-1}$$

4. A znamo da

$$\begin{aligned} g_t - g_{t-1} &= \log G_t - \log G_{t-1} = \log \left\{ \frac{G_t}{G_{t-1}} \right\} \\ &= \log \left\{ \frac{G_t}{G_{t-1}} - 1 + 1 \right\} \\ &= \log \left\{ \frac{G_t - G_{t-1}}{G_{t-1}} + 1 \right\} \\ &\cong \frac{G_t - G_{t-1}}{G_{t-1}} \end{aligned}$$

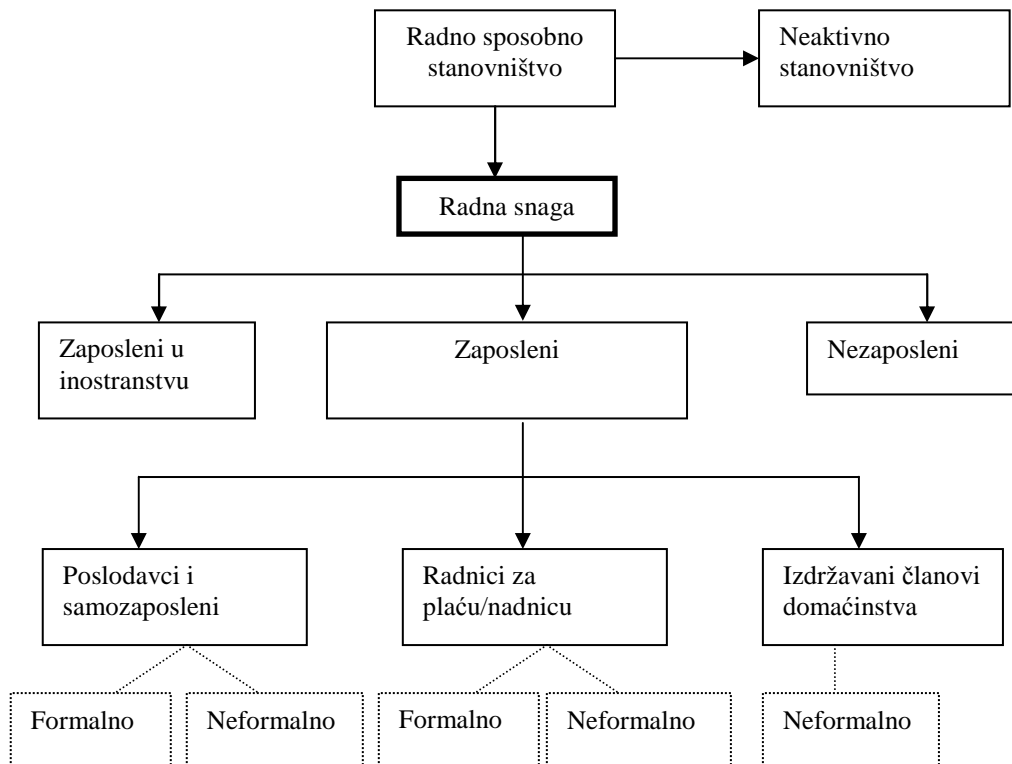
5. Ako uradimo isto za sve ostale uvjete u jednačini 3., dobijemo da je,

$$\frac{G_t - G_{t-1}}{G_{t-1}} = \frac{P_t - P_{t-1}}{P_{t-1}} + \frac{E_t - E_{t-1}}{E_{t-1}} + \frac{A_t - A_{t-1}}{A_{t-1}} + \frac{S_t - S_{t-1}}{S_{t-1}}$$

²⁴ Obratite pažnju da ovo nije tačna definicija stope zapošljavanja, ali prenosi iste informacije.

²⁵ Obratite pažnju da ovo nije tačna definicija stope zapošljavanja, ali prenosi iste informacije.

Grafikon 3: Stablo zapošljavanja.

Treći dio predstavlja analiza razvoja *ekonomske strukture, oslanjanja na prirodne resurse i dinamike ekonomskog i rasta zapošljavanja i produktivnosti rada*, koji odgovara finalnoj komponenti gornje formule. Nakon pregleda, analiza se treba raščlaniti na glavne ekonomske sektore, po polu (gdje je moguće) i geografskim oblastima (gdje je relevantno) – i uporediti sa demografskim, i pregledom zapošljavanja i siromaštva. U zemljama sa visokim stopama prekomorske radne migracije, u analizu treba ugraditi i taj aspekt. Nekoliko osnovnih tabela obično može napredovati u pružanju željenih informacija.²⁶ Razumijevanje ove dinamike može pomoći da se osvijetli da li su strukturne promjene i trendovi uzrokovani ‘pull’ ili ‘push’ faktorima, odnosno, pokretani potražnjom ili rezultat nesretnih situacija. Analiza treba biti povezana sa, i tumačena u kontekstu drugih ključnih ekonomskih i demografskih varijabli.

Faza II: Strukturirana dijagnostika

Ova faza dijagnostičke analize je strukturirana kao što je prikazano na “dijagnostičkom stablu zapošljavanja” dolje. Konceptualni okvir koji je opisan gore predstavlja logičnu osnovu za izradu “stabla”. Početna tačka je želja da se reducira pomanjkanje produktivnog zapošljavanja unapređivanjem inkluzivnog

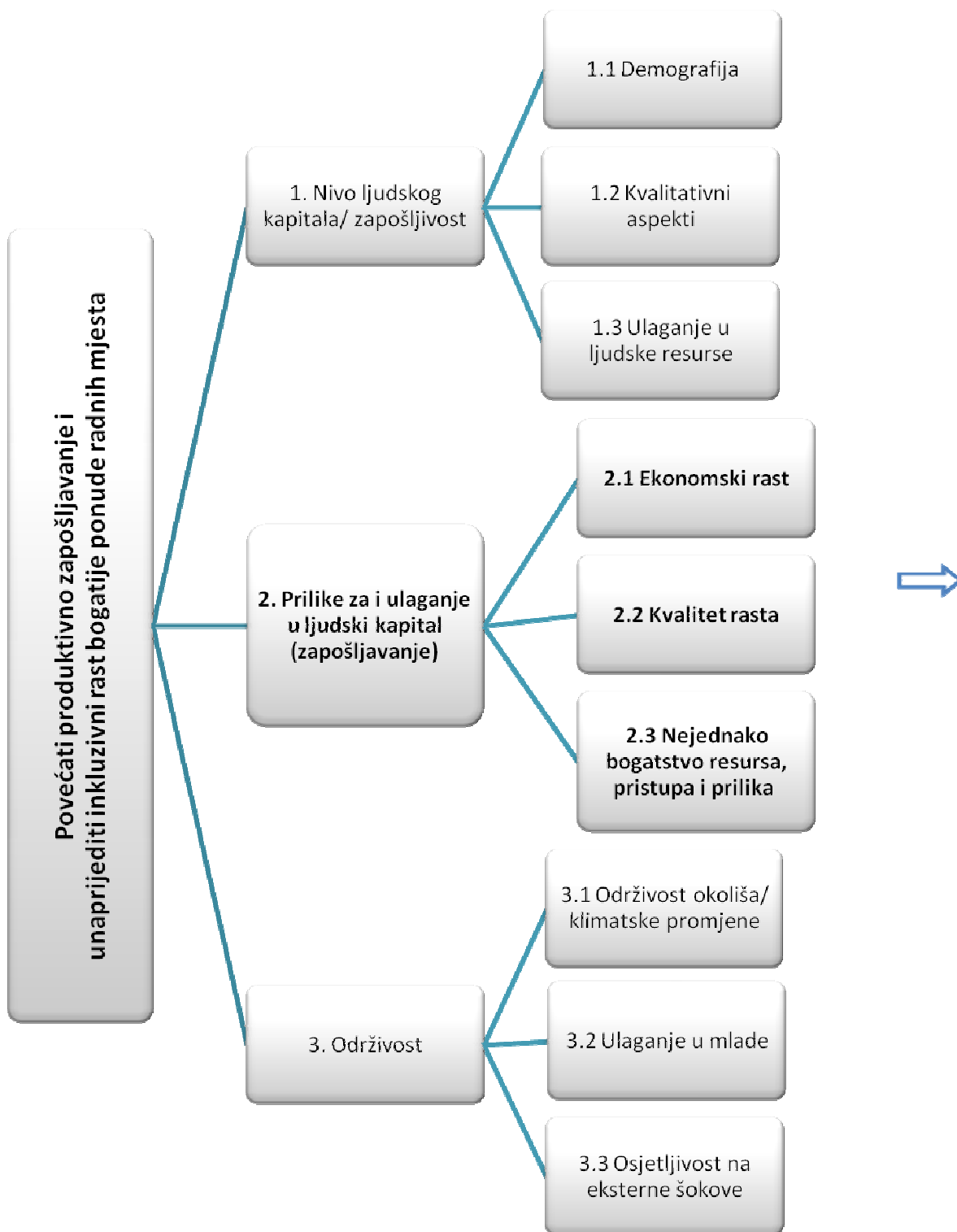
²⁶ Kao tabele koje prikazuju razvoj zapošljavanja, dodanu vrijednost i produktivnost rada po glavnim sektorima, sektorski udio u rastu BDP i zapošljavanja, rodno-specifično zapošljavanje po sektorima, dinamiku plaća specifičnu za sektore.

ekonomskog rasta sa što većim brojem radnih mjesta. Analiza je izvršena po tri glavne grane (Nivo A): Nivo ljudskog kapitala/mogućnosti zapošljavanja, mogućnosti za/povrat ulaganja u ljudski kapital i pitanja održivosti. Glavni redoslijed analize je nivo po nivo – tj. B prije C, C prije D, i D prije E – iako će neizbježno biti potrebno i nešto fleksibilnosti. Pažnja i značaj koji se dodjeljuju svakoj grani i pod-grani će zavisiti od identificiranog značaja vezanog za ograničenja ili izazove unapređivanja inkluzivnog rasta sa bogatijom ponudom radnih mjesta, što će neizbježno varirati u zavisnosti od situacije. Stoga ne treba sve grane istraživati sve do najnižeg nivoa. Na primjer, u situaciji visokog i snažnog rasta, grani „Ekonomski rast” i njenim pod-granama možda neće trebati da se pridaje dodatna pažnja.

Ovu fazu dijagnostičke analize treba provoditi na temelju, i po informacijama pregleda razvoja i dinamike zapošljavanja (Faza I) kao i ciljne analize zapošljavanja (dolje) i konsultacija za domaćim partnerima. Saznanja dobijena iz tih analiza će olakšati interpretaciju indikatora koji se odnose na različite „grane” referentnog stabla, i ubrzati proces eliminiranja, razdvajanja uzročnih veza i identificiranja glavnih uzročnih faktora i ograničenja, ne uključujući snagu i relevantnost izvučenih zaključaka. U suštini, iako se “dijagnostičko stablo zapošljavanja” možda čini zastrašujuće sveobuhvatnim i složenim, treba upamtiti da je glavna osobina dijagnostike rano i postepeno isključivanje nerelevantnih aspekata.

Ova faza počinje razgledanjem horizonta “gornjih” grana dijagnostičkog stabla zapošljavanja – nivo B i C – da bi se odredilo gdje će se najvjerojatnije pronaći glavna ograničenja i izazovi za unapređivanje produktivnog zapošljavanja. Ova prva analiza se može proširiti i pregledom grana na nivou D, s ciljem postavljanja hipoteze o prirodi i uzrocima tih ograničenja i davanja prijedloga za dalju, detaljniju analizu.

Uzročne veze ne prate obavezno grane, već može postojati i značajno međusobno djelovanje, i uzročne veze između glavnih grana. Neodgovarajući sastav sektora rasta može vršiti ne samo negativan uticaj na kvalitet rasta već i na njegov nivo, te umanjiti inkluzivnost i održivost rasta. Visok nivo neravnopravnosti u odnosu na bogatstvo resursa i/ili prilike će vjerovatno vršiti negativan uticaj na stopu rasta. U nekim slučajevima, može postojati dugoročni začarani krug između niskog nivoa ljudskog kapitala i loših prilika u obliku sporog ili nekvalitetnog rasta i nejednakosti. Spisak mogućih međusobnih veza između grana može biti podugačak. Stoga, ispitivanje vertikalnih uzročnih veza po granama dijagnostičkog stabla zapošljavanja treba kombinirati sa analizom mogućih horizontalnih međusobnih veza između grana.

Postavljanje ciljeva zapošljavanja

U većini slučajeva, bilo bi adekvatno da se dijagnostička analiza zapošljavanja i aktivnost vezana za utvrđivanje posebnih sektorskih i zbirnih predviđanja i ciljeva zapošljavanja provode istovremeno. Obje ove aktivnosti služe da bi povezale ekonomsku analizu i politiku sa analizom i politikom zapošljavanja i tržišta rada, i dale temelj za koherentnost politika. MOR (ILO) je izradio metode za prevođenje ciljeva ekonomskog rasta za pojedine sektore u posebne sektorske ciljeve/predviđanja zapošljavanja. Njihovo usklađivanje sa politički utvrđenim ili željenim ciljevima produktivnog zapošljavanja, koje, u nekim slučajevima, može proisticati iz državnih ciljeva za smanjenje siromaštva i/ili ciljeva MRC (MDG), pružit će informacije o “praznini produktivnog zapošljavanja” između vjerovatnih ishoda zapošljavanja planiranih/predviđenih smjerova ekonomskog rasta s jedne strane, i ciljeva za produktivno zapošljavanje i smanjenje nezaposlenosti i zaposlenih koji su siromašni s druge strane.

Tačna priroda ciljeva zapošljavanja će, očigledno, varirati od jedne zemlje do druge. Često zemlje određuju različite vrste ciljeva zapošljavanja kroz političko obavezivanje da će smanjiti siromaštvo, povećati zapošljavanje mladih, smanjiti regionalne razlike u zapošljavanju, itd.. Preporučuje se da se kao pravilo uvede rodno raščlanjivanje ciljeva zapošljavanja. Tamo gdje je primjereno, ciljevi se takođe mogu odnositi na posebne, ugrožene grupe.

Identificirani/predloženi ciljevi zapošljavanja se trebaju postaviti u skladu s analizom dinamike razvoja i zapošljavanja (gore). To će uroditi dobrim razumijevanjem veličine „izazova zapošljavanja”. Takođe će se steći predstava o prirodi i obimu promjena koje se odnose na stopu i kvalitet rasta – ali i sastava sektora – koji su potrebni da se dostignu ciljevi, ali i dobiti informacije o izazovima u oblasti mogućnosti zapošljavanja i pristupa. Tamo gdje je to relevantno, može se garantirati i dalji rad u pojedinačnim sektorima: npr. procjene potencijala za rast u pojedinačnim sektorima → prijedlozi za ciljeve sektora → implikacije za razvoj pojedinačnog sektora.

Dalja specijalizirana analiza, formulacija politike i podrška u implementaciji politike

Dijagnostička analiza zapošljavanja ima za cilj da identificira glavna ograničenja za inkluzivni ekonomski rast sa održivim obiljem radnih mjesta i glavnih izazova kojima se treba pozabaviti da bi se unaprijedilo stvaranje produktivnog zapošljavanja i postigli utvrđeni ciljevi zapošljavanja, ali ne odgovara na pitanje - kako. Zato zaključci dijagnostičke analize zapošljavanja predstavljaju osnovu za prateće aktivnosti, kao što je formulacija politike, kasnija tehnička pomoć, i, gdje je to potrebno, dalja specijalizirana detaljna analiza koja obuhvata jedan ili više stubova prikazanih dolje (Grafikon 4).

Other specific issues: e.g. Child labour, HIV/AIDS, group specific discrimination, post-conflict etc.

Lokalni / regionalni ekonomski razvoj

Politika javnih investicija iz perspektive zapošljavanja, HIMO

Upućenost politike ka cilju eliminiranja rodne neravnopravnosti u pristupu produktivnom zapošljavanju / dalja rodna analiza

Upućenost politike i/ili dalja analiza socijalne sigurnosti i zaštite od ugroženosti

Upućenost politika aktivnog tržišta rada /dalja analiza tržišta rada

Analiza obrazovanja, vještina, mogućnosti zapošljavanja /rad na politici i tehnička pomoć

Razvoj pojedinačnih sektora/politike zapošljavanja i/ili analiza

Analiza/rad na politici održivog okruženja za preduzeća

Makroekonomske politike /trgovinske politike

Grafikon 4: Moguća područja za prateću analizu, formulaciju politike, i tehničku pomoć.

Implementiranje dijagnostičke analize zapošljavanja

Cilj dijagnostičke analize zapošljavanja je da, putem procesa strukturiranog dograđivanja znanja, pruži informacije za politike i intervencije s namjerom da se unaprijedi produktivno zapošljavanje kroz inkluzivan ekonomski rast sa što većim brojem radnih mjesta. Ovaj cilj se jedino može postići ako se, u cijeli tok dograđivanja znanja, uključe oni koji će imati glavnu odgovornost za prenošenje tog znanja u politike i za implementiranje tih politika i intervencija. U tom cilju, obično je korisno osnovati Upravni odbor, koji će sačinjavati ključni domaći partneri i stručnjaci, i eksplicitno ugraditi prilike za konsultacije u planu implementacije. I drugi aspekti, kao što je potreba da se osigura visok kvalitet analitičkog rada i njegova relevantnost za specifičnu situaciju, zahtijevaju participatorni proces. Mogućnost praktične obuke iz dijagnostičke analize zapošljavanja se takođe treba aktivno ispitati i koristiti kad god i gdje god je moguće. Sadašnja metodologija je osmišljena s ciljem da olakša jedan takav, participatorni proces.

U okviru parametara neophodnosti participatornog procesa, postoji dosta prostora za fleksibilnost u načinu implementacije. U svakom slučaju, početna tačka treba biti široko zastupljen i eksplicitan zahtjev MOR jedinica u predmetnoj zemlji. Radi ilustracije, mogući načini implementacije su prikazani dolje.

Model implementacije A

1. Sastanci unutar zemlje radi dogovora između jedinica i domaćih partnera o cilju, obimu i načinu implementacije predložene dijagnostike zapošljavanja i određivanja ciljeva rada. U ovoj fazi takođe treba pojasniti za koje domaće procese kreiranja politika će ovaj rad proizvoditi informacije – državne razvojne strategije (DRS), državne strategije zapošljavanja, itd. – kao i implikacije na vremenski okvir rada.
2. Uspostavljanje glavnog analitičkog tima, za koji je poželjno da uključuje domaće istraživače, upravnog odbora i principa za koordinaciju i komunikaciju.
3. Implementacija *'Faze I dijagnostičke analize zapošljavanja: Razvoj i dinamika zapošljavanja.*
4. Početak rada na predviđanjima/postavljanju ciljeva zapošljavanja.
5. Priprema nacрта početnog izvještaja koji se zasniva na (3) i (4), gore
6. Predstavljanje početnog izvještaja unutar zemlje i diskusija o glavnim nalazima i zaključcima rada po tačkama 3-5 gore. Rasprava i dogovor o nastavku aktivnosti.
7. Implementacija glavne dijagnostičke analize i finalizacija rada na predviđanjima/postavljanju ciljeva zapošljavanja.
8. Prezentacija i diskusija o nalazima i zaključcima glavnog i finalnog dijagnostičkog rada i rada na ciljevima. Rasprava i dogovor o nastavku aktivnosti.

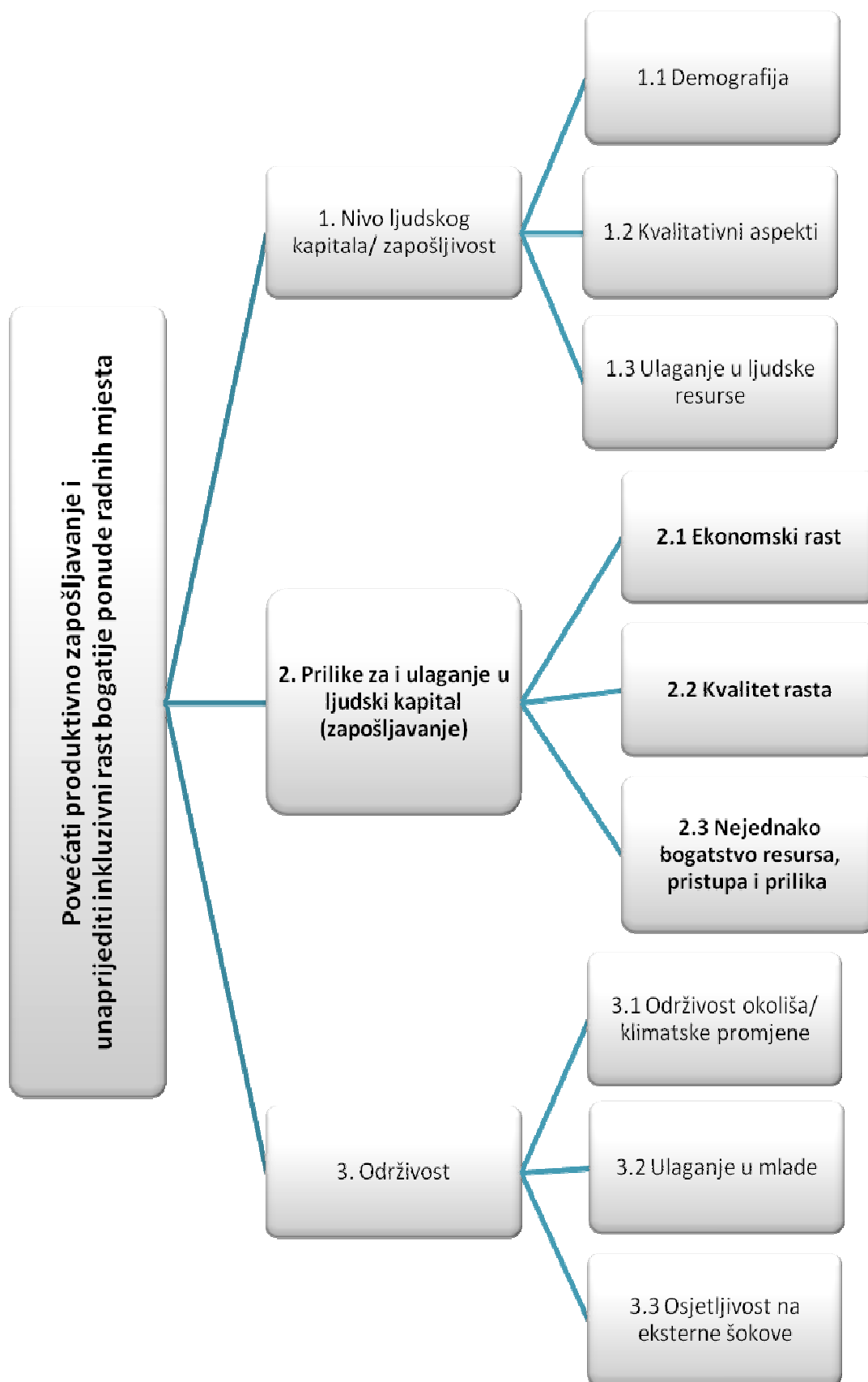
Model implementacije B

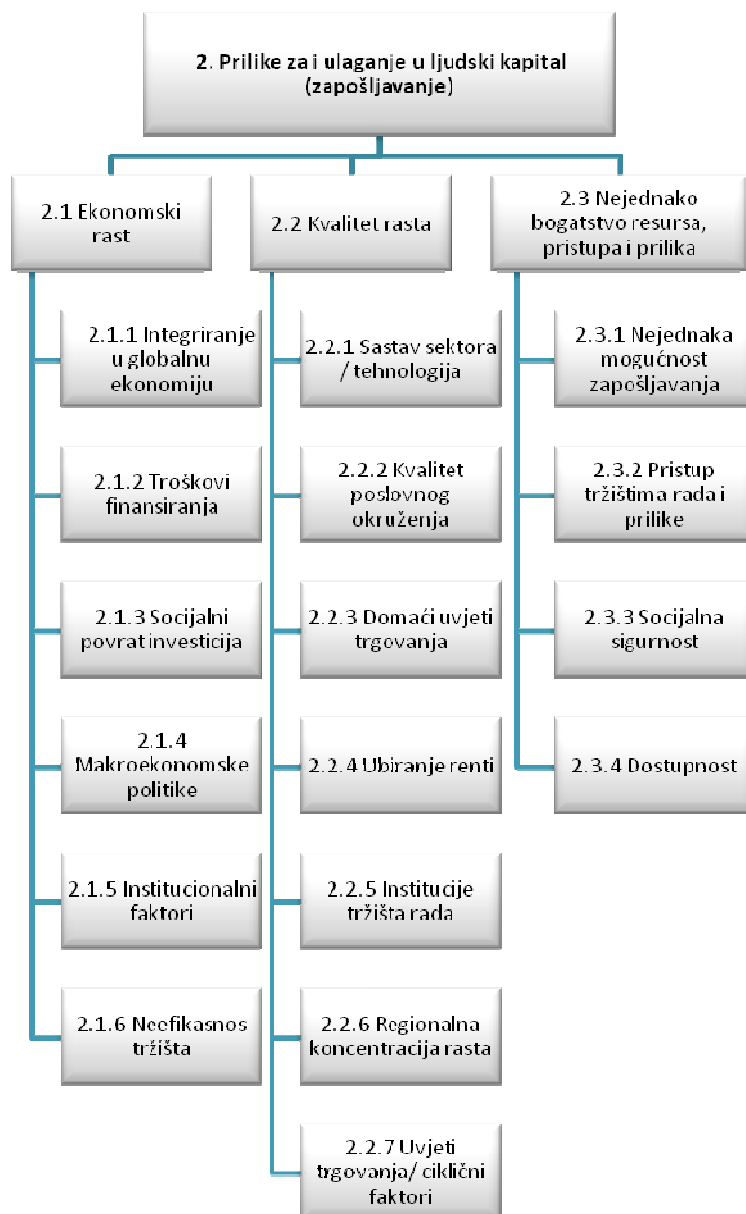
1. Sastanci unutar zemlje radi dogovora između jedinica i domaćih partnera o cilju, obimu i načinu implementacije predložene dijagnostike zapošljavanja i određivanja ciljeva rada. U ovoj fazi također treba pojasniti za koje domaće procese kreiranja politika će ovaj rad proizvoditi informacije – državne razvojne strategije (DRS), državne strategije zapošljavanja, itd. – kao i implikacije na vremenski okvir rada.
2. Uspostavljanje glavnog analitičkog tima, za koji je poželjno da uključuje domaće istraživače, upravnog odbora i principa za koordinaciju i komunikaciju.
3. Implementacija *'Faze I Dijagnostičke analize zapošljavanja: Razvoj i dinamika zapošljavanja* i prvog dijela (Obilazak horizonta) *Faze II: Strukturirana dijagnostika*, uključujući prikupljanje podataka o indikatorima.
4. Početak rada na predviđanjima/postavljanju ciljeva zapošljavanja.
5. Priprema materijala za obuku o dijagnostičkoj analizi zapošljavanja, uključujući i metodološki priručnik i rezultate analitičkog rada provedenog pod (3) gore.
6. Održavanje jednog ili više kurseva obuke za MOR jedinice i partnere čija suština će biti implementacija strukturirane, postepene dijagnostičke analize zapošljavanja koju će provoditi sami učesnici. Ovi kursevi će imati trostruku svrhu: (i) zajedničko dograđivanje znanja o ograničenjima, izazovima i prilikama za unapređivanje inkluzivnog ekonomskog rasta sa što većim brojem radnih mjesta koji su specifični za zemlju; (ii) izgradnja kapaciteta među jedinicama u oblasti analize zapošljavanja, i; (iii) socijalni dijalog, postizanje zajedničkog razumijevanja ključnih značajnih izazova, na osnovu zajedničke analize.
7. Finalizacija rada na postavljanju ciljeva zapošljavanja (koje vremenom može prethoditi (5) i (6) gore).
8. Rasprava i dogovor o nastavku aktivnosti, uključujući i svaki dalji detaljni specijalizirani analitički rad.

**Konceptualni i metodološki vodič za
dijagnostičku analizu zapošljavanja**

DODATAK

*Komentari i smjernice za upotrebu stabla
dijagnostičke analize zapošljavanja i veze sa
pratećom analizom*

1. Nivo ljudskog kapitala/mogućnost zapošljavanja

Komentar: Ljudski potencijali i radna snaga su tvorci ekonomskog razvoja, a ne samo njegovi korisnici. Investiranje u kvalitativni razvoj ljudskih potencijala, skupa sa poboljšanim prilikama za uvećanje ekonomskih povrata ovih potencijala, čini osnovu ekonomskog rasta sa što većim brojem radnih mjesta. Kvalitativni atributi koji određuju mogućnost zapošljavanja – obrazovanje, vještine, zdravlje, kognitivne sposobnosti, itd. – određuju parametre ličnih sposobnosti pojedinaca da imaju pristup produktivnom zaposlenju, kao i obim tehnološkog napretka, povećane produktivnosti rada i povrata u rad na sveukupnom nivou.

Mogućnost zapošljavanja se kao pojam odnosi na doprinose radne snage sa kvalitativnim osobinama koje povećavaju njihovu privlačnost na tržištu rada, njihove sposobnosti kao nezavisnih ekonomskih agenata i njihovu produktivnost. Ova glavna “grana” pokriva nekoliko aspekata:

- Trenutni nivo i karakteristike baze ljudskih potencijala iz perspektive mogućnosti zapošljavanja, podijeljene prema spolu.
 - Nivo i karakteristike, i kvantitativne i kvalitativne, trenutnih investicija u ljudske potencijale, podijeljene prema spolu.
 - Institucionalne kapacitete za investiranje u razvoj ljudskih potencijala
- Ove procjene se moraju vršiti za trenutno, ali i očekivano, buduće stanje (5-10 godina u budućnosti) na polju potreba i zahtjeva ekonomije.

1.1 Demografija

Komentar: Demografska struktura i dinamika imaju veliki utjecaj, kako na potrebe, tako i na sposobnost ekonomije da proizvede produktivne mogućnosti za zaposlenje. Omjer između mladih i starijih (obično onih ispod 15 i onih iznad 65) i radno sposobnog stanovništva određuje odnos ovisnosti, tj. broj osoba koji svaka radno sposobna osoba mora da izdržava. Promjene u starosnoj strukturi stanovništva uvijek utiču na prihode po stanovniku i imaju značajan uticaj i na potrebu za povećanjem produktivnosti rada i povrata u zapošljavanje. Trenutna starosna struktura stanovništva također određuje i potrebe stvaranja zaposlenja – novih radnih mjesta – u srednjoročnom periodu od 10-15 godina. Sve su ovo faktori nad kojima vlada ima mali ili nikakav uticaj, barem ne kratkoročno ili srednjoročno.

1.1.1 *Rast/opadanje stanovništva*

Glavni indikatori:

- Stopa rasta stanovništva
- Stopa prirodnog priraštaja stanovništva
- Ukupna stopa nataliteta
- Starosna struktura
- Migracije

1.1.2 *Odnos ovisnosti*

Komentar: Odnos ovisnosti ima direktan utjecaj na broj zaposlenih a siromašnih osoba [kako to definiše ILO], ali se taj uticaj širi i na štednju i ulaganja u, između ostalog, ljudske potencijale, kao i na stope participacije u radnoj snazi [dostupnost]. Treba praviti razliku između visokog odnosa ovisnosti zbog velikog broja mladih u stanovništvu i visokog odnosa ovisnosti zbog velikog broja starijih osoba.

Indikator:

- Odnos ovisnosti baziran na starosti (-15 i 65+ / 15-65).

1.1.3 *Stopa rasta radne snage / radno sposobnog stanovništva*

Komentar: Ovo ne treba gledati kao negativan faktor, pošto je rad faktor proizvodnje, ali ipak ima veliki uticaj na rezultat u smislu inkluzivnog i produktivnog zapošljavanja, a time i analize koja slijedi.

Indikator:

- Stopa rasta stanovništva u starosnim grupama 15 – 60/65, u prošlih 5/10 i sljedećih 5 / 10 godina.

1.2 Kvalitativni aspekti ljudskih potencijala / mogućnosti zapošljavanja

Komentar: Ovo uključuje sve kvalitativne karakteristike koje određuju sposobnost pojedinca da ostvari pristup produktivnom zaposlenju. Na nivou države, oni određuju parametre sposobnosti i kapaciteta za prihvatanje tehnoloških napredaka, povećanje produktivnosti rada i povrata u rad. U srži se nalaze aspekti kao što su obrazovanje, vještine i kognitivne sposobnosti, ali uključeni su i zdravstveni aspekti. Informacije se moraju razdvojiti prema spolu. Izbor indikatora će ovisiti o njihovoj važnosti u specifičnom kontekstu. Na primjer, indikatori kao što su pismenost, osnovno obrazovanje i porodiljska smrtnost su možda jako važni u nerazvijenim zemljama, dok su u zemljama sa srednjom visinom prihoda važniji neki drugi indikatori.

Glavni indikatori:

- Nivo obrazovanja odraslog stanovništva (25+) i/ili radne snage.
- Nivo obrazovanja omladine (15-19 and 20-25).
- Stopa upisa u različite nivoe obrazovanja prema nivoima i mogućoj vrsti.
- % prelaska u srednje i visoko obrazovanje.
- Stopa uspjeha/završavanja obrazovanja prema nivou/tipu obrazovanja
- Stope (ne)pismenosti
- Stope ocjenjivanja učenika ili studenata; PISA rezultati
- Stopa smrtnosti novorođenčadi/djece i majki
- Raširenost HIV/AIDS
- Pothranjenost i nerazvijenost među djecom
- Drugi relevantni indikatori vezani za zdravlje

1.3 Investiranje u ljudske potencijale

Komentar: Ovo obuhvata kvantitativne i kvalitativne aspekte trenutnog investiranja u ljudske potencijale – obrazovanje, stručno obrazovanje, zdravstvena njega, itd. – kao i institucionalna ograničenja i kapacitete za takvo investiranje. Podatke treba podijeliti prema spolu tamo gdje je potrebno.

Glavni indikatori:

- Javna potrošnja na obrazovanje i zdravstvo / per capita i kao dio BDP-a;
- Broj nastavnika na hiljadu stanovnika/učenika starosti 5-15 godina,
- Liječnici / medicinske sestre / 1000 stanovnika.
- Veličina razreda na različitim nivoima (obrazovanja)

2. Prilike za / povrat u ljudski kapital (zapošljavanje)

Komentar: Prilike za i povrat u produktivno zapošljavanje uveliko ovisi o sposobnostima ekonomije da proizvede produktivne mogućnosti za zaposlenje, na podudaranje vještina i kvalifikacija s jedne i potražnje i ponude radne snage s druge strane, i lakoću kojom osobe sa jednakim kvalifikacijama mogu jednako ostvariti pristup prilikama za produktivno zaposlenje. Kako bi se to procijenilo, treba istražiti

tri tipa faktora: (1) stopu ekonomskog rasta, (2) kvalitet rasta i (3) pitanja neravnopravnosti u pristupu, prilikama i ulaganju u resurse.

Glavni indikatori:

- Stope učešća radne snage
- Stope zaposlenosti
- Stope nezaposlenosti
- Udio zaposlenih a siromašnih u radnoj snazi / podzaposlenost
- Radne migracije u inostranstvo.

2.1 Ekonomski rast

Komentar: Ekonomski rast je preduslov za sve veće produktivno zapošljavanje. Ekonomski rast je rezultat kombinacije povećanja u zapošljavanju i povećanja produktivnosti rada. Zbog toga, stopa ekonomskog rasta postavlja apsolutne granice u kojima se mogu desiti povećanje zapošljavanja i povećanje produktivnosti rada. Često postoji potreba da se povećaju i broj radnih mjesta i ekonomski povrati u zapošljavanje, što, zauzvrat, zahtijeva porast produktivnosti rada. Kako bi se ispunile obje ove potrebe, često je potrebno održavati visoke stope ekonomskog rasta.

Glavni indikatori:

- Rast BDP-a,
- Rast BDP-a po stanovniku.

2.1.1 Stepen i uslovi integracije u globalne ekonomske strukture

Komentar: Ova “grana” uključuje i stepen i prirodu integracije u globalne ekonomske strukture, i uslove za ovu integraciju. Ona utiče ne samo na stope rasta, već i strukturu, održivost i kvalitet tog rasta. Također ima značajan utjecaj na prostor politike koji je dostupan vladi.

2.1.1.1 Stepen integracije u globalne ekonomske strukture

Glavni indikatori:

- Trgovina kao % BDP-a (može se razložiti na dobra i usluge).
- Priljev FDI-a (prosjeak u nekoliko godina). Isto kao i za 2.1.2.1 ‘Pristup međunarodnim finansijama’ ispod.
- Prekogranični prelazak migranata (neto ili bruto)
- Broj radnika migranata u državi
- Broj radnika migranata koji rade u inostranstvu
- Sastav izvoza i uvoza (sirovi materijal, poluproizvodi, gotovi proizvodi)
- Smjer izvoza (regionalni/neregionalni)
- Član WTO, članstvo u regionalnim trgovinskim blokovima.

2.1.1.2 Uslovi integracije u globalne ekonomske strukture

→ Analiza trgovinske politike

Lokacijski faktori

- Zemlje bez izlaza na more ili male otočne zemlje veće udaljenosti od glavnih globalnih centara.
- BDP po stanovniku susjednih zemalja

- Jedna ili više susjednih zemalja trpi posljedice konflikata ili drugih ozbiljnih problema u upravljanju.

Vanjski uslovi trgovine.

Indikator:

- Razvoj vanjskih uslova trgovine (Uvjeti neto trgovinske razmjena)

Vanjske prepreke za trgovinu i slobodan tok faktora proizvodnje

Komentar: Vanjske prepreke za trgovinu i konkurenciju i ekonomsku razmjenu za spoljnim svijetom pod jednakim uslovima.

Indikator: treba odrediti.

2.1.2 Troškovi finansiranja

Komentar: Troškovi finansiranja su jedan od faktora koji određuje nivo investiranja u privredu, dok je drugi faktor očekivani povrat na investicije. Troškovi kapitala mogu ovisiti o nizu različitih faktora, kao što je nivo domaće štednje, pristup međunarodnom kapitalu, monetarne politike i funkcionisanje tržišta kapitala. Različite vrste ekonomskih aktera često nemaju jednak pristup vanjskom kapitalu. U slučajevima kada finansijska tržišta ne funkcioniraju dobro, ili kada su institucije i mehanizmi za provođenje ugovora i uspostavljanje vlasničkih prava neefikasni, male firme obično više trpe radi slabog pristupa vanjskim finansijama.

→ Makroekonomske politike, analiza finansijskog sektora, analiza održivog okruženja u preduzećima.

2.1.2.1 Pristup međunarodnim finansijama

Glavni indikatori:

- Status međunarodnih kredita
- Uslovi posuđivanja iz inostranstva
- Dotok FDI kao postotak BDP-a i formiranja ukupnog bruto kapitala
- Pristup ODA.

2.1.2.2 Dostupnost/pristup lokalnim finansijama

Domaća štednja

Komentar: Niske stope ukupne i private domaće štednje ograničavaju dostupnost domaćeg kapitala za investicije. Visoke stope domaćih javnih posudbi mogu ostaviti veoma malo novca za posuđivanje privatnim kompanijama

Glavni indikatori:

- Ukupna stopa domaće, privatne i javne štednje.
- Javna domaća zaduženost/ dug
- Domaći kredit kao % BDPa
- Realna stopa posuđivanja primarnim kupcima

2.1.2.3 Finansijsko posredovanje

Komentar: Funkcionisanje tržišta kapitala je važno za sveukupni pristup kapitalu, kao i za jednakost u pristupu finansijama. Slabo funkcionisanje tržišta kapitala može imati niz uzroka, ali oni su

najčešće ukorijenjeni u neefikasnim sistemima provođenja ugovora i prava vlasništva, kao i u neadekvatnim kanalima i izvorima informacija za procjenu rizika. Raspon između davanja na posudbu i stopa štednje i raspona stopa posuđivanja između raličitih tipova dužnika su dobri indikatori funkcionisanja finansijskih tržišta, ali možda ih treba dopuniti indikatorima pristupa formalnim tržištima kapitala, pristupa srednjoročnim i dugoročnim kreditima i pristupa mikrofinansijama.

Glavni indikatori:

- Raspon između stopa posuđivanja i stopa štednje
- Raspon u sopama posuđivanja
- Poteškoće u dobijanju kredita [iz Doing Business izvještaja].
- Pristup mikrofinansijskim sredstvima

2.1.3 'Socijalni' povrati na investicije

Komentar: Ovo se treba tumačiti u širem smislu kao povrati širem društvu akumuliranog fizičkog kapitala, ljudskih potencijala, tehnologije, itd. Ovo ovisi o nizu faktora kao što su:

Geografski faktori

Komentar: Lokacija/prostor ima veliki uticaj na ekonomske transakcije. Ovo je usko povezano sa lošom infrastrukturom i "koordinacijskim eksternalijama".

Glavni indikator: troškovi transporta (potrebno dalje operacionalizirati).

Nivo ljudskog kapitala

Komentar: Slično kao 1. 'Nivo ljudskog kapitala /mogućnost zapošljavanja' (gore), ali ovdje kao prepreka za razvoj.

Glavni indikatori: vidjeti 1. Nivo ljudskog kapitala.

Infrastruktura

Komentar: Loša fizička infrastruktura i ITC, ali i, u širem smislu, loše okruženje za tehnološku difuziju.

Glavni indikatori:

- Kilometraža puteva za sve vremenske uslove po kvadratnom kilometru
- Nivo elektrifikacije
- Navodnjavanje
- Pristup telefonu, internetu
- Širina područja pokrivenog internetom, broj bitova u sekundi po glavi stanovnika.

2.1.4 Makroekonomske politike

Makroekonomska (ne)stabilnost

Komentar: Makroekonomska nestabilnost iskrivljuje poticaje i smanjuje predvidljivost sveukupnog ekonomskog okruženja potrebnog za srednjoročna i dugoročna ulaganja. Čak i relativno kratki ekonomske šokovi mogu imati dugoročno negativan utjecaj na zapošljavanje. Stoga je ključno osigurati visok nivo predvidljivosti u ekonomskom okruženju i minimizirati izloženost i ranjivost na ekonomske šokove uzrokovane i unutrašnjim i vanjskim faktorima. Makroekonomska nesigurnost i nestabilnost, nasumične reforme i drugi faktori na makro-nivou utiču na predvidljivost.

Indikatori:

- Nivo i variranje inflacije.
- Variranje kamatnih stopa i deviznih tečaja.
- Održivost javnog duga.
- Učestalost naglih promjena u politici.
- Režim deviznih tečaja.
- Kontrola tržišta kapitala.
- Stepenn integracije u globalne finansijske sisteme.

Makroekonomske politike koje otežavaju/olakšavaju razvoj.

Komentar: Makroekonomska stabilnost je neophodna, ali često nedovoljna da bi se postigao održivi i inkluzivni rast sa što više radnih mjesta. Makroekonomske politike mogu olakšati stabilnost, barem u kratkom roku, ali štetiti sveukupnom cilju ekonomskog rasta sa što više radnih mjesta. Stoga, makroekonomske politike treba procijeniti is perspective omogućavanja ili ograničavanja održivog rasta bogatije ponude radnih mjesta. Ovo obično zahtijeva specifičnu makroekonomsku analizu.

Primjer indikatora:

- Udio utrživih dobara u BDPu i izvozu.
- Evolucija realnog deviznog tečaja.

→ Makroekonomska analiza

2.1.5 Institucionalni faktori

Komentar: Održivost poslovnog okruženja će vjerovatno uticati i na stopu i na kvalitet ekonomskog razvoja. Vidjeti dio 2.2.2 'Kvalitet poslovnog okruženja' za indikatore ovoga, kao i traženje rente u dijelu 2.2.4.

2.1.6 Efikasnost / Funkcionisanje tržišta (potrebno dalje razviti)

Komentar: Ovaj podnaslov pokriva čitavu skalu tržišnih nedostataka: na primjer, geografsku fragmentaciju tržišta, loše funkcionisanje tržišta faktora i tržišta input-a i output-a, manjak učenja i vanjskih faktora koordinacije²⁷ i pozitivne aglomeracije učinaka. Potrebno dalje podijeliti.

Indikatori: Na primjer, regionalne varijacije u tržišnim cijenama, sezonske fluktuacije u cijenama hrane. Neki CPIA i Doing Business indikatori vjerovatno se mogu koristiti, druge je potrebno identificirati.

2.2 Kvalitet rasta

Glavni indikator: Mjera složene elastičnosti zapošljavanja za mjerenje produktivnog zapošljavanja – elastičnosti rasta; udio povrata na rad u BDPu.

→ Analiza vezana za sektore, analiza održivosti poduzetničkog okruženja

2.2.1 Sektorski sastav rasta

²⁷ Vanjski faktori/ eksternalije učenja se odnose, između ostalog, i na lakoću s kojom se učenje može prenijeti sa inovativnih 'naprednih' firmi na druge (*prelijevanje znanja i tehnologija*), kao i na visok prag troškova i ekonomiju razmjera u potrazi za informacijama potrebnim da bi se omogućio pristup i osvajanje novih tržišta, proizvoda, itd. Vanjski faktori koordinacije utiču na smanjenje troškova transakcija koje je rezultat velike gustoće i raznolikosti lokalnih poduzeća i povećanja lakoće uspostavljanja vertikalnih i horizontalnih veza između poduzeća.

Komentar: Rast se može koncentrisati na sektore koji su neefikasni u smislu generisanja produktivnog zapošljavanja, na primjer one koji imaju slab intenzitet rada ili/i slab povrat u rad, ili na sektore kojima nezaposleni i zaposleni a siromašnima imaju slab pristup. Rast se također može koncentrisati na sektore sa niskim efektom umnožavanja i širenja.

Indikatori: Jednostavna analiza dinamike razvoja dodane vrijednosti vezane za sektore, zaposlenosti i produktivnosti rada će omogućiti korisne uvide. Sofisticiraniji instrumenti, kao što je lančana analiza dodane vrijednosti, analiza prostora proizvoda i konstruiranje Matrica Socijalnog Računovodstva (Social accounting matrices (SAMs)) i CGE-ova, su također korisni u ovom kontekstu.

2.2.1bis Izbor tehnologija

Komentar: Čak i unutar sektora može postojati izbor alternativnih tehnologija.

Indikator: Trebalo bi omogućiti upotrebu/adaptaciju tehnika razvijenih za EIIP/HIMO za procjenu ovog aspekta

2.2.2 Kvalitet poslovnog okruženja

Komentar: Sedamnaest indikatora za procjenu okruženja za održivost poduzeća, koje je odredio MOR²⁸, koristi se za mjerenje kvaliteta poslovnog okruženja.

Indikator: Mir i politička stabilnost, dobro upravljanje, socijalni dijalog, poštivanje univerzalnih ljudskih prava, kultura poduzetništva, solidna i stabilna makroekonomska politika, trgovina i održive ekonomske integracije, omogućavanje zakonske i regulativnog okruženja, vladavina prava i osigurana prava vlasništva, pravedna konkurentnost, pristup finansijskim uslugama, fizička infrastruktura, informacijske i komunikacijske tehnologije, obrazovanje, obuka i cjeloživotno učenje, socijalna pravda i inkluzija, adekvatna socijalna zaštita, odgovorno upravljanje okolinom.

2.2.3 Domaći uslovi trgovine

Komentar: Nepovoljni uslovi trgovine u sektorima intenzivnog rada i/ili u sektorima sa velikim omjerom zaposlenih, a siromašnih, utiču na snižavanje graničnog proizvoda rada u ovim sektorima i stoga potiskuju zapošljavanje i povrat u rad.

Indikatori: Dinamika uslova trgovine dobara proizvedenih u sektorima intenzivnog rada nasuprot onih proizvedenih u sektorima manje intenzivnog rada, na primjer, promjene uslova trgovine poljoprivrednih nasuprot nepoljoprivrednih dobara. Usporedba stopa rasta sektora sa konstantnim cijenama specifičnim za te sektore, sa stopama rasta po tekućim cijenama umanjenim za sveukupnu stopu inflacije.

2.2.4 Ubiranje renti

Komentar: Postoji više vrsta ubiranja renti. Na primjer, višak profita kao rezultat monopola ili oligopola; najamnina stečena iskorištavanjem prirodnih resursa; zloupotreba pozicije moći ili uticaja radi lične koristi. Ubiranje renti odvraća prihode od onih koji ih proizvode i time smanjuje povrat u rad. Neke

²⁸ International Labour Conference (Međunarodna konferencija o radu), Juni 2007. 'Zaključci vezani za promociju održivog poduzetništva', (Geneva: International Labour Office)

vrste ubiranja renti također mogu negativno uticati na mogućnost zapošljavanja i dostupnost, kao i imati nepovoljan uticaj na rast.

Indikatori: Bit će potrebna kombinacija indikatora da bi se u potpunosti obuhvatio ovaj faktor. Za ubiranje renti koje je rezultat korupcije, Indeks Percepcije Korupcije Transparency International-a predstavlja jedan složen indeks koji se može koristiti kao zamjena. Doing Business izvještaji su još jedan izvor detaljnijih informacija.

2.2.5 Institucije tržišta rada

Komentar: Udruživanje radnika u sindikate i poštivanje principa kolektivnog ugovora može pomoći u prevazilaženju nejednakih odnosa moći na tržištu rada i povećati povrate na rad u obliku viših plata. Sindikati također mogu pomoći pri zaštiti pojedinačnih radnika od zastrašivanja i diskriminacije na radnom mjestu. Minimalne plate i propisi o radu mogu poslužiti kao instrumenti za povećanje radnog sadržaja rasta i produktivnog zapošljavanja.

Indikatori: Stope participacije u sindikatima / udruženjima poslodavaca; stopa pokrivenosti kolektivnim ugovorom, ratifikacija osnovnih MOR konvencija.

2.2.6 Regionalna koncentracija ekonomskog rasta / aktivnosti

Komentar: Visok nivo geografske koncentracije ekonomskih aktivnosti i rasta, te neslaganje u prostornoj distribuciji radne snage i ekonomskim aktivnostima ima negativan uticaj na pristup produktivnom zapošljavanju i tendenciju da poveća nejednakost. Također vidjeti Mogućnost zapošljavanja i pristupa, dolje.

Indikatori: Regionalne / geografske razlike u BDP po stanovniku. Regionalne razlike u ličnim primanjima i u siromaštvu.

→ Lokalni ekonomski razvoj

2.2.7 Uslovi trgovine, ciklični faktori

Komentar: Kod zemalja koje izvoze sirovi materijal, poboljšanja u vanjskim uslovima trgovine će imati pozitivan uticaj na ekonomski rast, što nema mnogo veze sa promjenama u stopi i produktivnosti proizvodnje, i što se obično ne prenosi na rast zapošljavanja. Promjene u zapošljavanju obično prate ciklične promjene u nivou produktivnosti, uz vremenski zaostatak. Stoga, elasticitet rasta zapošljavanja je obično nizak u periodima oporavka poslije krize, ali visok u ranim fazama pada.

Indikatori: Razvoj cijena svjetskog tržišta za određene robe. Neslaganja vrijednosti i rasta obima izvoza sirovog materijala. Razvoj dodane vrijednosti specifičan za sektore i zapošljavanje u ranijim periodima.

2.2.6 Regionalna koncentracija ekonomskog rasta / aktivnosti

Komentar: Visok stepen geografke koncentracije ekonomskih aktivnosti i rasta i neslaganje prostorne distribucije radne snage i ekonomskih aktivnosti ima negativan utjecaj na pristup produktivnom zaposlenju i tendenciju da poveća nejednakost. Također vidjeti Mogućnost zapošljavanja i pristupa, dolje.

Indikatori: Regionalne / geografske razlike u BDP po stanovniku. Regionalne razlike u ličnim prihodima i u siromaštvu.

→ Lokalni ekonomski razvoj

2.3 Nejednako raspoređivanje resursa, pristup i/ili prilike

Glavni indikator: Gini koeficijent prihoda.

2.3.1 *Nejednaka mogućnost zapošljavanja*

Komentar: Mogućnost zapošljavanja se odnosi na uloge radne snage sa kvalitativnim atributima koji povećavaju njihovu privlačnost na tržištu rada, njihove sposobnosti kao nezavisnih ekonomskih agenata i njihovu produktivnost. U biti, analiza je jednaka kao za *1. Nivo ljudskog kapitala / mogućnosti zapošljavanja* ali sa fokusom na nejednakosti u ovom pogledu. Rezultate analize treba razdvojiti prema spolu.

→ Analiza obrazovanja, vještina i mogućnosti zapošljavanja, analiza održivog poduzetničkog okruženja za neke od aspekata (vidjeti dolje). Rodna analiza.

2.3.1.1 *Obrazovanje i vještine*

Indikatori: Isti indikatori kao za *1. Nivo ljudskog kapitala / mogućnosti zapošljavanja*, ali uz fokus na varijacijama. Podaci podijeljeni prema, na primjer, spolu, ruralnom/urbanom području, prihodu domaćinstava.

2.3.1.2 *Zdravlje i prehrana*

Indikatori: očekivani životni vijek, mortalitet/stopa smrtnosti dojenčadi, isti indikatori kao pod *1. Nivo ljudskog kapitala / mogućnosti zapošljavanja* ali uz fokus na varijacijama. Podaci podijeljeni prema, na primjer, spolu, ruralnom/urbanom području, prihodu domaćinstava.

2.3.1.3. *Pristup faktorima proizvodnje koji ne spadaju u rad*

Komentar: Na primjer, pristup zemljištu, kapitalu i, dokazivo, tehnologiji. Treba istražiti i nejednakosti bazirane na rodnoj pripadnosti.

Indikatori: Distribucija i veličina (obradivog) zemljišta u vlasništvu ruralnih domaćinstava; pristup kapitalu; pristup zajedničkim resursima; pristup tehnologiji (oruđa, mašinerija, fizički kapital). Većina ovih podataka se može dobiti ispitivanjem budžeta domaćinstava, istraživanjem zaposlenosti ili mjerenjima životnog standarda.

→ Analiza održivog poduzetničkog okruženja za neke aspekte (vidjeti ispod), rodna analiza.

2.3.2 *Pristup tržištu rada i ekonomskim prilikama*

Komentar: Ulaganje resursa za početak produktivnog rada (mogućnost zapošljavanja) treba uskladiti s prilikama da se maksimalno iskoriste ti resursi. Analiza ovog aspekta morat će obuhvatiti nejednakosti zasnovane na spolu.

Indikatori: Stope zapolenosti/nezaposlenosti, % zaposlenih a siromašnih, status zaposlenosti, plate/povrati na rad prema ključnim varijablama kao što su, spol i starost, ruralno/urbano područje, regija, itd.

→ Analiza tržišta rada, analiza održivog poduzetničkog okruženja (iskazi radnika/poduzetnika), rodna analiza

2.3.2.1 Geografska, socijalna i profesionalna mobilnost

Komentar: S obzirom da se najdinamičniji sektori i regije rijetko poklapaju sa onima u kojima se nalazi najviše nezaposlenih i zaposlenih a siromašnih, mobilnost je ključna za procjenu prilika za produktivno zaposlenje i koristi iz prilika stvorenih strukturalnim promjenama. Razlike u muškoj i ženskoj mobilnosti također treba obuhvatiti.

Geografska mobilnost

Vidjeti također 2.2.6 'Regionalna koncentracija ekonomskog rasta' gore.

Indikatori: Velike regionalne zbirne ili intra-profesionalne varijacije u zaradi i siromaštvu, koegzistencija nezaposlenosti ili manjka radnih mjesta u određenim profesijama, podaci o popisu boravišne i privremene mobilnosti.

Profesionalna mobilnost

Indikatori: Inter-profesionalne i inter-sektoralne razlike u zaradi. Konstantno neslaganje između sektora u ponudi i potražnji rada; strukturalna nezaposlenost; nedovoljna sredstva za prekvalifikaciju i ostale aktivne politike tržišta rada; profesionalna povijest (gdje naći podatke?)

Socijalna mobilnost

Komentar: Ovo uključuje kulturalne stereotipe određenih zanimanja bazirane na spolu, etničkoj pripadnosti, religiji ili po drugim osnovama i slične prepreke.

Indikatori: Antropološke i sociološke studije, anegdotski dokazi (?), razlike specifične za spol/određene grupe u nezaposlenosti, zaradi i pristupu produktivnom zaposlenju.

2.3.2.2 Funkcionisanje tržišta rada

Slabo funkcionisanje posredovanja na tržištu rada

Indikatori: Na primjer, stope frikcijske nezaposlenosti, učestalosti upotrebe formalnih kanala za posredovanje na tržištu rada, visoki honorari za posredovanje na tržištu rada (i za radnike migrante).

Neadekvatno zakonodavstvo o radu / pravila, interni-eksterni problemi

Indikatori: Preovladavanje i rast plaćenog zapošljavanja u neformalnom sektoru, razlike u zarađivanju, uslovime za rad i socijalnoj zaštiti između radnika u formalnim i neformalnim sektorima ekonomije. Drugi indikatori asimetrije moći između 'insajdera' i 'outsajdera'. Nepostojanje radničkih i drugih prava stranih radnika migranata. Stepenn rodne ravnopravnosti u analizi.

2.3.2.3 Poslovno okruženje za zaposlene a siromašne i nezaposlene

Komentar: Ovaj faktor je potrebno dalje razviti i odgonetnuti. Potrebno je obuhvatiti i njegove rodne aspekte i dimenzije.

→ Analiza održivog poduzetničkog okruženja

Indikator: Slučajevi učešća manjih nepoljoprivrednih poduzetnika u formalnoj ekonomiji.

Tržišna neefikasnost

Komentar: Posebno slabo funkcionisanje tržišta kredita i neformalne asimetrije koje su rezultat neobično visokih troškova kredita i otežanog pristupa kreditima zaposlenih a siromašnih (kao poduzetnika).

2.3.3 Socijalna sigurnost, ugroženost

Komentar: Nepostojanje ekonomskih granica prisiljava ljude da postanu podložni rizicima na račun prihoda/maksimalnog povećanja profita.

Indikatori: Na primjer, štednja domaćinstava, posjedovanje likvidne imovine, javne sheme socijalne zaštite. Glavni izvor podataka: istraživanja prihodi / troškovi i istraživanja zaposlenosti. Treba koristiti podatke razdvojene prema spolu kada je moguće.

→ Analiza socijalne sigurnosti

2.3.4 Dostupnost

Komentar: Vremenska ograničenja na participaciju radne snage, obično zbog prevelikih ili neravnomjerno raspodijeljenih tereta reproduktivnog rada ili rada u domaćinstvu.

Indikatori: Rodne (i starosne) stope učešća u radnoj snazi. Studije korištenja vremena prema spolu. Stope raširenosti HIV/AIDS (AIDS ne samo da smanjuje dostupnost oboljelih, već i onih koji ih njeguju).

→ Posebno rodna analiza

3. Održivost

Glavni indikator: Neslaganje između porasta zelenog BDP-a i rasta 'tradicionalnog' BDP-a. Potrebno nadomjestiti nekim indikatorom o izloženosti klimatskim promjenama?

3.1 Ekološka održivost / klimatske promjene

Indikatori: Prilagođena neto štednja / stvarna štednja.

Izvor: <http://go.worldbank.org/PUAZQP7SR0>

3.2 Investiranje u mlade

Komentar: Neodgovarajuće investiranje u obrazovanje i zdravlje omladine. Prehrambeni nedostaci među omladinom i trudnicama.

Indikatori: Preovladavanje pothranjenosti i gladi među djecom, stope dječije smrtnosti, neto stope upisa i maturiranja u osnovnom i srednjem obrazovanju. Raširenost dječijeg rada. Svi podaci i analize trebaju biti podijeljeni prema spolu kada god je to moguće.

3.3 Osjetljivost na eksterne šokove

→ vjerovatno pretežno analiza trgovine, analiza makroekonomske politike.